

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
Кафедра дошкільної освіти

ТЕМА ПРОЄКТУ

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ МАЛИХ ФОРМ
ФОЛЬКЛОРУ В ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ**

МАГІСТЕРСЬКИЙ КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ПРОЄКТ
Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»

Старкової Аліни,
студентки групи ДОм-1-24-1.4з
Науковий керівник:
Кондратець Інна Вікторівна,
доцент кафедри дошкільної освіти,
кандидат педагогічних наук

Допущено до захисту
Протокол №_від_____

Завідувач кафедри
Олена ПОЛОВІНА

КИЇВ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК Теоретичні аспекти проблеми використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку	6
2. ДІАГНОСТИЧНИЙ БЛОК Визначення рівнів свідомого використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку	19
3. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ БЛОК Обґрунтування та перевірка ефективності педагогічних умов застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку	25
4. КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮВАЛЬНИЙ БЛОК Результати експериментального етапу дослідження	37
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ОСВІТНІЙ ПРОДУКТ МАГІСТЕРСЬКОГО ПРОЄКТУ	50
ДОДАТКИ	51

ВСТУП

Актуальність теми дослідження пов'язана з раннім дитинством, яке є важливим етапом у формуванні особистості, що *de facto* становитиме основу майбутнього суспільства. Педагоги й психологи, фахівці різних сфер освіти, політики й бізнесу, прийшли до висновку, що інвестиції у розвиток дітей раннього віку сприяють особистісному і професійному успіху людей у юнацькому віці й приносять державі економічну віддачу. Сучасні українські науковці (Н. Гавриш, К. Крутій, О. Половіна, І. Кондратець та ін.) акцентують увагу на необхідності дослідження особливостей розвитку дітей раннього віку, внесення конструктивних змін у процеси освітньої взаємодії та організації різних видів діяльності, які закладатимуть духовне, інтелектуальне й націоцентричне підґрунтя картини Світу молодих поколінь українців.

Дитяча література, зокрема, фольклор та його малі жанрові форми, які є невід'ємною частиною культурної спадщини українського народу, джерелом корисної інформації, що передана нам попередніми поколіннями в зрозумілій, цікавій для дітей формі, безсумнівно, складають фундамент для формування загальної, читацької, пізнавальної, націоцентричної, естетико-етичної, соціальної, емоційної, мовленнєвої культур особистості дитини; будують основи історичної пам'яті та ідентичності; започатковують нові взаємозв'язки з художніми текстами.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлюється наявністю суперечностей між:

- потребою українського суспільства у відродженні власних культурних кодів і традицій та відсутністю дієвого механізму реалізації запиту;
- необхідністю застосування малих форм фольклору у життєдіяльності дітей раннього віку та недостатньою розробленістю теоретико-методологічного забезпечення означеного процесу, зокрема визначення педагогічних умов, що сприяють розвитку відповідних умінь і навичок;

- наявністю широкого спектру фольклорних текстів різних жанрів, які наразі збережено, узагальнено й надруковано у відповідних збірниках або розміщено в інтернет-мережах, та скудністю репертуару малих фольклорних форм, які використовують у взаємодії з дітьми раннього віку педагоги і батьки.

Значущість цієї проблеми, як і її недостатня розробленість, зумовили вибір теми магістерського проєкту «Педагогічні умови застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку».

Мета дослідження: теоретично проаналізувати та практично апробувати педагогічні умови застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку.

Визначена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Проаналізувати сучасні наукові дослідження та методичні розробки з проблеми використання малих фольклорних форм у взаємодії з дітьми раннього віку.
2. Охарактеризувати сутність і зміст базових понять дослідження: «діти раннього віку», «життєдіяльність дитини», «фольклор», «малі форми фольклору».
3. Визначити рівні свідомого використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку.
4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку.

Об'єкт дослідження: малі фольклорні жанри у взаємодії з дітьми раннього віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять принципи й методи системного аналізу, формалізації та узагальнення даних науково-методичної літератури.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов у застосуванні малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку.

Практичне значення одержаних результатів роботи полягає в тому, що результати дослідження можна використовувати для вдосконалення освітнього процесу в умовах закладу дошкільної освіти та сім'ї.

Структура й обсяг курсової роботи. Магістерський проєкт складається з вступу, 4 блоків – інформаційного, діагностичного, технологічного, контрольно-оцінного, висновку, списку використаних джерел (53 джерела), «продукту» проєкту – авторського посібника «Мовні обійми. Посібник із використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку». Загальний обсяг роботи – 68 сторінок.

I. ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

Теоретичні й методичні аспекти використання малих форм фольклору у взаємодії з дітьми раннього віку

Одне з основних понять нашого дослідження – вікова категорія дітей: ранній вік. У законодавчих документах України, що спрямовують діяльність системи дошкільної освіти вік дитини, ранній вік визначено як один з періодів дошкільного віку. Закон України «Про дошкільну освіту» на основі вікової періодизації розвитку дитини визначає такі базові етапи дошкільної освіти: вік немовляти (до одного року), ранній вік (від одного до трьох років), дошкільний вік (від трьох до шести - восьми років): молодший дошкільний вік (від трьох до чотирьох років), середній дошкільний вік (від чотирьох до п'яти років), старший дошкільний вік (від п'яти до шести (семи) років (до восьми років – для дітей з особливими освітніми потребами) [17].

В українських психолого-педагогічних дослідженнях (І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, Е.Вільчковський, О. Кононко, Т. Поніманська, В. Рагозіна, І. Рогальська, Т. Танько та ін.) дитину, яка розвивається у віковому проміжку від одного до трьох років життя називають дитиною раннього віку.

У площині нашого дослідження важливою є періодизація раннього віку А.Богуш і Н.Гавриш, зокрема та окреслення ключових ознак мовленнєвого розвитку дітей:

- 1-2 рр: мовлення дітей цього віку розвивається в таких напрямках:
 - а) розвиток розуміння мовлення дорослих; б) формування функції узагальнення; в) збагачення та активізація словникового запасу; г) розвиток здібності наслідування і вдосконалення звуковимови; д) формування граматичної будови мовлення;
- 2-3рр: розширюється розуміння смислового змісту мовлення; дитина розуміє тексти забавлянок, віршів, інсценівок, казок, оповідань у супроводі наочності; зростає роль слова дорослого як засобу виховання; мовлення стає головним засобом спілкування не лише з дорослими, а й

з дітьми; розуміє повідомлення, художні тексти, вірші без супроводу наочності; легко запам'ятовує вірші й пісні; знає напам'ять кілька народних пісень, забавлянок, віршів; мовлення емоційне й виразне [3, с.229, 243].

У підручнику Т. Поніманської підкреслено: «Цілісний підхід до розвитку і виховання у ранньому віці неможливий без одночасного впливу на фізичну, пізнавальну і розумову, психоемоційну сфери дитини. Розвиток в одній із них може як стимулювати, так і обмежувати розвиток в інших сферах, адже, зазначаючи впливу з їхнього боку, він і сам впливає на них. Тобто власне розвиток має цілісний характер, а тому потребує цілісного підходу до його реалізації» [28, с. 146].

Н. Гавриш, В. Рогозіна, С. Васильєва акцентують увагу на тому, що: саме цей період є «вирішальним у найбільш інтенсивному розвитку всього організму дитини, що в подальшому є визначальним у психологічному й моральному становленні особистості людини» [7, с.5]. За твердженням авторів, в означеному віці діти навчаються слухати мову дорослих, а вже потім намагаються правильно говорити. Щодо розвитку пам'яті, то вона в основному мимовільна, інтенсивного розвитку набуває рухлива та емоційна пам'ять. Дорослий стає зразком для наслідування дошкільників, і таким чином починається формування його ставлення до себе та оточення. Діти раннього віку потребують позитивної оцінки, підтримки і схвалення своїх дій від дорослого. І лише в таких умовах маленькі дошкільники зможуть занурюватись у «доросле життя» (за допомогою сюжетних ігор, при коректному супроводі дорослим ігрових дій) і досягти нового рівня особистісного розвитку [7].

Стаття В. Рагозіної, присвячена особливостям розвитку дітей раннього віку, містить декілька важливих для нашого дослідження тез:

- дитина раннього віку розвивається як цілісна біологічна і психосоціальна істота у взаємодії з навколишнім середовищем і активно проявляє себе у поведінці та різних видах діяльності;

- під розвитком дитини раннього віку розуміємо процес формування особистості дитини на етапі 1-3 - х років життя як активного суб'єкта освоєння дійсності, спроможної виявляти своє ставлення до природно-предметного світу, людей і себе;
- з огляду на розуміння дитини як цілісної системи, її розвиток розглядається нами у взаємозв'язку фізичної, психічної і соціальної складників;
- сучасна дитина раннього віку відзначається певним дисбалансом фізичного і психічного розвитку, що актуалізує розробку стратегії освітніх впливів з боку дорослих (батьків, педагогів) з метою її розвитку в умовах родинного виховання і розвитку [23].

В освітній програмі «Дитина» визначено низку ознак поведінки дітей раннього віку, як-от:

1. З'являються перші емоційні прояви до власних дій та дій оточуючих людей.
2. Діти з задоволенням слухають пісні про знайомі їм образи, проявляючи власні емоції, намагаються ритмічно рухатись під музику, або повторюють рухи за вихователем.
3. Починають використовувати займенник «ми» і можуть організовувати власну ігрову діяльність з однолітками чи дорослими. Відбувається свідоме виявлення себе, свого «Я», як особистості. Дитина прагне виконувати будь-які дії самостійно, без допомоги дорослих.
4. Починається криза трьох років – характеризується змінами в поведінці дитини. Вона може бути знервованою, категоричною, занадто чутливою, відмовляється робити будь – які дії, які їй радять чи просять дорослі. Такою поведінкою малюк намагається вийти з під впливу, опіки дорослих, починають формуватися основи власної самооцінки.
5. Основним завданням вихователя у роботі з дітьми раннього віку – це позитивне ставлення, турбота, підтримка, розуміння малка. Педагог має мати у власному арсеналі велику кількість цікавих, рухливих,

пізнавальних ігор, які зможуть відволікти, переключити дитину і організувати освітню взаємодію у формі гри. Принципом роботи є узгодження індивідуальних та групових форм роботи. Важливо щоб взаємодії з дітьми включали в себе і практичні дії самих вихованців, з обов'язковою похвалою їхніх дій. У щоденній взаємодії мають бути рухливі ігри, спостереження, дидактичні ігри і обов'язково позитивні емоції [26].

Не менш важливим аспектом для гармонійного розвитку дітей раннього віку є підтримка батьків. На жаль, наразі склалась така тенденція, що батьки хочуть янайшвидше і якнайбільше «розвинути» своїх крихіток. О. Половіна радить батькам «акцентувати увагу на емоційній сфері у період раннього дитинства. На противагу «успіх = ранній розвиток» можна ввести актуальну для української освіти формулу «успіх = творчість». Педагоги мають допомогти батькам підвищувати рівень педагогічної культури і мотивацію на позитивну емоційну взаємодію з дітьми, знати і застосовувати у своїй діяльності методи формування емоційного інтелекту (практика уважності, арттехніки, емоційний коучинг)» [27, с. 23].

Отже, на основі аналізу наукових і методичних джерел ми трактуємо поняття «діти раннього віку» у площині нашого дослідження так: **«віковий період від 1 до 3 років, який характеризується швидким психічним розвитком, зокрема, процесами сприйняття, мислення, пам'яті; інтенсивним формуванням мовлення й активізації словника; посиленням зв'язку із зовнішнім світом, інтересом до спільної діяльності з близькими дорослими; формуванням усвідомлення себе (поняття Я)».**

Наступне базове поняття нашого дослідження – *життєдіяльність*. Перефразовуючи загальне трактування означеного феномену («сукупність процесів, які відбуваються у живому організмі, слугують підтримці в ньому життя та є проявами життя»), окреслимо, що **життєдіяльність дитини в закладі дошкільної освіти чи родині – сукупність процесів, які охоплюють фізичний, когнітивний, психоемоційний і соціальний**

розвиток з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини й відповідними аспектами, формами активності, провідною діяльністю і суб'єктністю малюків.

О. Кононко дає таке визначення життєдіяльності дитини в закладі дошкільної освіти: інтегрована характеристика буття дошкільника, яка актуалізує дві взаємопов'язані й водночас специфічні форми прояву його активності- знаходження у процесі життя (енергійність, певний спосіб буття, знаходження у взаємодії з іншими тощо) і діяльність (заняття чимось, праця, робота) [24].

Очевидно, що організовуючи життєдіяльність дитини в ЗДО, варто враховувати вікові та індивідуальні особливості кожної дитини, сучасні тенденції в оновленні змісту дошкільної освіти та освітніх технологій; побажання батьків, специфіку та можливості закладу. Дорослі мають усвідомити: життєдіяльність дитини – це різні аспекти її життя, форми активності, усі види діяльності, в яких проявляється її енергійність, життєва сила, прагнення заявити про себе іншим та самій собі. Як суб'єкт життєдіяльності дитина активно орієнтується в довкіллі, пристосовується й впливає на нього, розвивається, задовольняє свої потреби у фізичному, психічному та соціальному зростанні.

У закладі дошкільної освіти життєдіяльність дітей має два складники:

- 1) освітня діяльність (різні форми взаємодії педагогів із дітьми: художньо-педагогічне спілкування, дидактичні ігри, діалоги і полілоги, тематичні мініатюри, музичні та фізкультурні заняття, гурткові заняття тощо).
- 2) фрагменти життєдіяльності: різні активності дітей (ранкові, денні, вечірні прогулянки; різноманітні гігієнічні процедури; харчування (сніданок, обід, підвечірок, вечеря); ігри (самостійні та організовані); спілкування (з дорослими та дітьми); відпочинок (релаксація), сон, самостійна художня діяльність, трудова і театралізована діяльність,

А. Гончаренко звертає увагу: організована педагогом освітня життєдіяльність (колективна чи групова) набуває прояву в таких заняттях, що

мають визначений часовий відрізок, локалізоване місце, використання певного обладнання, інструментів, наочності тощо. Колективна організація дітей виправдана тоді, коли йдеться про створення спільного продукту творчої, мовленнєвої, образотворчої активності, обмін враженнями чи результатами індивідуальної, групової діяльності тощо. Проте, ефективнішим видається результат, якщо педагог буде вдаватися до мінімізації кількості задіяних дітей на занятті, його тривалості та змістового наповнення; така форма життєдіяльності вивільняє час дитини для самостійного пізнання, дослідження, вибору часу й місця виконання завдання-пропозиції, надає можливість вдатися до самодозування інформації, до самостійного вибору діяльності, партнерів [13].

Часописи «Дошкільне виховання», «Вихователь-методист дошкільного закладу» систематично публікують статті науковців і практиків, присвячені опису різних активностей дітей дошкільного віку поза освітньою діяльністю, досвіду планування й організації фрагментів життєдіяльності з урахуванням особливостей психологічного розвитку сучасних дітей. Зокрема, життєдіяльності дітей раннього віку присвячено тематичний випуск журналу «Дошкільне виховання» № 1, 2024р.

Ще одним концептуальним поняттям нашого дослідження є *фольклор*. Фольклор (folklore – народні знання, мудрість) – усна традиційна творчість народу, особливий тип культурної комунікації. Витоки фольклору сягають архаїчних етапів розвитку людського суспільства й тісно пов'язані з міфологічною свідомістю, властивою прадавнім епохам, проте він продовжує функціонувати й нині зазнаючи впливу та відтворюючи історичну динаміку суспільних змін і свідомості народу. На кожному історичному етапі розвитку актуальними є лише ті явища фольклору, які відповідають інтересам його носіїв. Фольклор має виконавську природу і його функціонування забезпечується завдяки діяльності виконавців [5, 32]. Фольклор – це твори, що складені народом і передавалися із вуст в уста, з покоління в покоління, при цьому зазнаючи змін і доповнень. У фольклорних творах втілений

життєвий досвід, ідеали, прагнення, риси характеру, народні традиції. Це ніби духовне послання наших предків нам, щоб ми здійснили їхні мрії про перемогу добра, справедливості, розуму, мудрості у нашому житті.

Україні дитячий фольклор досліджували Ф.Колесса, С.Людкевич, Й.Роздольський, К.Квітка, Л.Ревуцький та інші. У практику дитячого навчання одними з перших увели пісенний фольклор педагоги й музиканти І.Воробкевич, Д.Січинський, М.Лисенко, К.Стеценко, М.Леонтович, А.Вахнянин, Я.Степовий [31 с. 89].

Цікавими для нашого дослідження є твердження авторів збірника «Український фольклор» стосовно інтеграції фольклору та педагогіки: «Використання фольклору в педагогіці дозволяє об'єднати традиційні цінності з інноваційними підходами, сприяючи гармонійному формуванню особистості дитини в умовах сучасного світу» та методичні рекомендації для педагогів і батьків щодо розвитку особистості дитини засобами фольклору: 1) стимулюйте читання; 2) збагачуйте словник; 3) спілкуйтесь багато; 4) грайте в слова; 5) грайте в народні рухливі ігри; 6) відгадуйте загадки; 7) розучуйте скоромовки; 8) управляйте в розумінні змісту прислів'їв і приказок; 9) організовуйте тематичні вечори або ранки, присвячені українській народній творчості [21].

Очевидно, що в контексті взаємодії з дітьми раннього віку й власного бачення алгоритму дослідження в означений список буде внесено певні корективи, але значущим фактом є те, що певна частина педагогів усвідомлює роль фольклорних текстів у житті дітей і дорослих, які її супроводжують.

Отже, трактуємо дефініцію «фольклор» як народна творчість, спільну для певної групи людей, культури, нації; сукупність творів, що втілювали життєвий досвід, ідеали, прагнення, риси характеру, народні традиції й передавались з покоління в покоління.

Фольклорні твори включають в себе казки, легенди, байки та малі фольклорні жанри (які, власне, і є предметом нашого дослідження).

Малі фольклорні форми (жанри) – є складовою частиною фольклору, невеликі за обсягом і лаконічні за обсягом твору, які у стислому вигляді яскраво передають народну самобутність, описуючи чіткі і зрозумілі життєві ситуації. До них належать: колискові (колисанки), забавлянки, утішки, чукикалки, заклички, загадки, дитячі пісеньки, примовлянки, примовки, прислів'я і приказки, прикмети, мирилки, лічилки, дражнилки (прозивалки), скоромовки (спотиканки), голосилки (кричалки), страшилки, мовчанки, віршовані балачки (теревеньки, діалоги), нісенітниці, небилиці, безкінечні казочки тощо(Тлумачення малих форм фольклору розміщені в Додатку А).

Питання використання фольклору у взаємодії з дітьми раннього віку було і залишається актуальним у наукових розвідках, присвячених дошкільній освіті. Варто зауважити, що проблематика раннього розвитку дітей набула популярності в останні роки, позаяк діти покоління «Альфа» відрізняються особливостями сприймання й уваги, тож мають мінятися й підходи, методи, прийоми та форми взаємодії з ними. Аналіз наукових статей і праць, програмних документів розкриває чинники впливу фольклору на розвиток дітей раннього віку, роль партнерської взаємодії батьків і педагогів з питань збагачення мовлення й пам'яті дітей малими фольклорними жанрами, підвищення загального культурно-ідентичного рівня як дорослих, так і малюків.

А. Богуш рекомендує пропонувати дітям малі фольклорні форм у період сенситивного засвоєння мови: потішки, забавлянки, колисанки, лічилки, заклички. Науковиця стверджує, що малі форми фольклору є визначним фактором у формуванні звукової культури мови дитини [4]. Схожі позиції бачимо й в І. Єнгалічевої, Т. Ткаченко, які констатують, що малі форми фольклору є однією з умов успішного виховання звукової культури мовлення у дітей раннього віку. Автори спільні в думці, що в кінці третього року життя дитина вже може відгадувати простенькі загадки (з підказками у тексті). Вони збільшують словниковий запас дитини, формують уявлення про

переносне значення слова, у стислій формі знайомлять крихіток з характерними ознаками предметів чи явищ. Використання забавлянок, примовлянок допомагають розвинути точність, влучність мовлення, виразність. Народні прислів'я та приказки допоможуть малюку творчо використовувати слово, дати яскраву, влучну характеристику предмету чи явищу. Утішки, пестушки допомагають відчувати, усвідомити красу рідної мови завдяки їх наспівуванню, повторюванню по декілька разів у різному темпі з різною інтонацією [19, 34].

Роль малих фольклорних жанрів у мовленнєвому розвитку дошкільників досліджує і Л.Кобилецька, стверджуючи, що «доречно підібрані скоромовки, загадки, віршики, пісеньки, лічилки, забавлянки та інші малі фольклорні жанри допоможуть сформувати фонетичні уміння і навички, словниковий запас, граматичну компетентність, монологічне і діалогічне мовлення», а використання жанрів усної народної творчості під час освітньої взаємодії з дітьми, фрагментах життєдіяльності, «а також у повсякденному житті батьками сприяє мовленнєвому розвитку і морально-етичному, естетичному, етнокультурному, патріотичному вихованню здобувачів дошкільної освіти» [20].

Н. Гавриш та І. Кондратець у статті «Дитина і книжка: новий формат взаємодії» радять: «Якомога раніше, ми дорослі, маємо впустити книжку, художнє слово в життя малюків, допомагаючи сприйняти його, із задоволенням промовляти, індивідуально і хором, смакуючи слова, рими, ритми» [10, с.7]. Ще до появи інтересу до книжки щоденні короткі, ритмічні, віршовані тексти мають супроводжувати усі процеси життєдіяльності дитини. З наймолодшого віку потрібно знайомити дітей з віршованими текстами, народними казками [10].

Н. Гавриш та О. Безсонова у статті «Діалогова взаємодія з дітьми раннього віку: три моделі з прикладами» для встановлення емоційного контакту з дитиною радять використовувати забавлянки, супроводжуючи текст обіймами, деякими діями, про які йдеться у тексті [9].

М. Савченко пише, що саме фольклор допомагає дітям сформувати первинні математичні уявлення, має вплив на логіко-математичний розвиток без примусу, в ігровій формі [30].

У площині пісенності розглядає дитячий фольклор О.Цуранова, відзначаючи: «Ритмо-інтонаційна стилістика дитячих пісень пояснюється рухами під час виконання – стрибками, ходінням, підскоками, гойданнями, – а також вигуками дітей, скандуванням тощо. Переважає куплетна форма, також є чимало пісень з куплетно-строфічною будовою» [31, с.89]. Науковиця підкреслює, що, безумовно, «одним із найвидніших пісенних жанрів дитячого фольклору є – колискові», в яких «зосереджено найбільш емоційно забарвлені ліричні інтонації, що передають почуття любові матері до дитини», характеризується «лагідністю інтонацій, розміреністю ритмів заспокоює малюка й дозволяє накопичувати чуттєві враження, налаштовує на розуміння слів, мови, на сприйняття голосу як засобу спілкування» [31].

Отже, аналіз наукових розвідок розкрив різні наукові позиції у визначенні ролі малих форм фольклору в розвитку дітей раннього віку:

- 1) вплив на формування розвитку мовлення (А.Богуш, І.Єнгаличева, Л.Кобилецька, Т.Ткаченко);
- 2) пропедевтика інтересу до художнього слова, книжки (Н.Гавриш, І.Кондратець);
- 3) встановлення емоційного контакту в спілкуванні з дорослими (Н.Гавриш, О.Безсонова);
- 4) значення для формування перших математичних уявлень (М. Савченко);
- 5) фольклорні тексти як засіб розвитку музичальності й пісенності (О.Цуранова).

Вищезазначене ще раз підкреслює багатовекторність і значущість малих форм фольклору в загальному розвитку дітей раннього віку.

Аналіз Державного стандарту дошкільної освіти (редакція 2021) та освітніх програм доводить, що використання малих фольклорних форм є складником мовленнєвої та комунікативної компетентностей, що мають бути сформовані в дітей дошкільного віку. ДСДО так окреслює поняття «художньо-комунікативної компетентності (наводимо лише фрагменти, які стосуються безпосередньо фольклорних текстів): «здатність відтворювати художньо-естетичні враження від сприйняття літературних і *фольклорних творів* засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності, що засвідчує ціннісне ставлення дитини до художнього слова як культурного явища...» [14, с. 215–216].

Зміст освітньої діяльності за означеною компетентністю:

- Емоційно-ціннісне ставлення: дитина виявляє інтерес та задоволення від участі в розігруванні літературних творів, прославляння текстів народних ігор.
- Сформованість знань: знає не менше 8-10 літературних або фольклорних творів. Може пояснити особливості основних літературних і фольклорних жанрів.
- Навички: усвідомлює та пояснює зміст прислів'їв, приказок; доречно використовує їх у мовленні; відгадує описові загадки; чітко промовляє скоромовки, прислів'я та приказки [14].

Кожна освітня програма розвитку дітей дошкільного віку, без винятку, у розділах, присвячених літературній діяльності, акцентує увагу на ознайомленні дітей раннього віку з усною народною творчістю – малими фольклорними жанрами, зокрема. Відповідні фрагменти нами вибрано з програм «Дитина», «Стежинки у всесвіт», «Я у Світі» й розміщено в Додатку Б.

Заслуговує на увагу досвід педагогів-практиків закладів дошкільної освіти у застосуванні малих форм фольклору та популяризації усної народної творчості загалом. В. Дмитрієва та А. Бровко підкреслюють, що фольклорні жанри є «інтонаційним кодом» народу, невичерпним джерелом мудрості,

досвіду, є помічником у вихованні в дітей доброти, чесності, любові до рідного краю і розпочинають вивчення рідної мови. Педагоги представляють конкурсno-ігрову програму та родинне свято, як приклад взаємодії з батьками, та спосіб поглиблення знань маленьких дошкільників про форми фольклору [2, 16].

У площині нашого дослідження здійснено аналіз зарубіжного педагогічного досвіду з використання фольклору у взаємодії з дітьми дошкільного віку. У статті Е. Пітрі, А. Міхаєйду «Народна традиція, перехід і трансформація для ранньої дитячої освіти» (досвід університету Нікосії, Кіпр) зазначено, що інтеграція народного мистецтва та фольклору в навчальні програми сприяє глибшому вивченню особистої ідентичності та підкреслює важливість культурного різноманіття, залучення до народного мистецтва дає дітям уявлення про зв'язок між місцевою культурою, її історичними коренями та її сучасною актуальністю. Дослідження підкреслює потенціал кіпрського народного мистецтва як педагогічного ресурсу, який може подолати розрив між традиціями та життєвими реаліями дітей [38].

Учені університету Л'аквіли, Італія – М. К. Піно, С. Д'Аміко, М. Джанкола у своїй статті «Асоціація між музикою та мовою у дітей: сучасний огляд» стверджують, що музика відіграє критичну роль у розвитку мови в ранньому віці, музичні властивості, такі як ритм і мелодія, можуть впливати на засвоєння мови у семантичній обробці та граматиці, включаючи синтаксичні аспекти та фонологічну обізнаність, музика і мова є складними системами, що характеризують інструменти людської комунікації [39].

Автори статті «Пісні та співочі пісні в дошкільній освіті: огляд політики іспанської навчальної програми» Л. Касаль де ла Фуенте та К. Гілландерс, зазначають, що пісня, в іспанській навчальній програмі, розглядається як цінний освітній засіб у програмі раннього дитинства, визначається як засіб для вивчення іноземної мови та спосіб кращого розуміння культури, допомагає зміцнити групову згуртованість, міжособистісні стосунки та відчуття належності до спільноти [40]. Тому

музично обіграні фольклорні тексти легше й охоче сприймаються дітьми раннього віку, на це мають звертати особливу увагу вихователі закладів дошкільної освіти.

Учені Китаю Ш. Хе та Ш. Сун, у своїй публікації «Дослідження застосування народних традиційних ігор у спортивних активностях дітей в закладі дошкільної освіти» наголошують, що народні традиційні ігри Китаю мають потужну культурну спадщину та освітню цінність для маленьких дітей. Їх застосування в активностях на свіжому повітрі з дітьми дошкільного віку вважається інструментом раннього розвитку дітей, що збагачує навчальні програми та забезпечує збереження культурної спадщини [35]. Малі форми фольклору варто використовувати в сюжетних рольових іграх для підтримки інтересу дітей та збагачення їхнього художнього мовлення.

Цікавий експеримент описують турецькі дослідники, які визначали значний вплив дитячих пісенок, що є цікавими та чудовими творами турецької народної літератури, на розвиток навичок вільного читання учнів четвертого класу початкової школи [43].

Узагальнюючи український і зарубіжний досвід, можемо зазначити, що фольклор (у формі творів літературного мистецтва, музики, народних ігор) є фундаментальним педагогічним ресурсом, який забезпечує всебічний розвиток дитини, включаючи мовленнєві, соціальні, емоційні та культурні аспекти. Та разом з тим, явно прослідковується вузькість використання фольклору у взаємодії з дітьми раннього віку. Із проаналізованих нами публікацій ми чітко бачимо те, що малі форми фольклору майже не використовуються у процесах життєдіяльності дітей, у більшості випадків – це використання в освітній взаємодії з дітьми.

Окреслення діагностувального інструментарію (компоненти, критерії показники та рівні свідомого використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку) є наступною задачею нашого дослідження.

II. ДІАГНОСТИЧНИЙ БЛОК

Визначення рівнів свідомого використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку

Аналіз теоретичних конструктів дозволив сформулювати власний підхід до структури використання малих фольклорних жанрів у фрагментах життєдіяльності сучасної дитини раннього віку, яка містить мотиваційно-емоційний, когнітивний і процесуальний компоненти. Зокрема,

- емоційний – об'єднує феномени, що визначаються і проявляються через емоційно-оцінне ставлення дорослих і дітей до використання малих фольклорних жанрів у фрагментах життєдіяльності);
- когнітивний – включає обізнаність дорослих про нейро-психологічний вплив малих фольклорних жанрів на здоров'я малюків; знання текстів і різножанровості фольклорних текстів);
- процесуальний – полягає у доборі найефективніших методів і прийомів, які сприяють ефективності використання малих фольклорних жанрів у фрагментах життєдіяльності сучасної дитини раннього віку.

Констатувальний експеримент був спрямований на визначення рівнів (частоти) свідомого використання вихователями та батьками малих фольклорних жанрів у фрагментах життєдіяльності дітей раннього віку. Для цього виділено такі критерії оцінювання та показники означеного системно-структурного утворення:

1) мотиваційно-емоційний – критерій оцінювання емоційного компонента розкривається через показники:

- сприймання малих форм фольклору як необхідного компоненту емоційної і загальної культури дорослих і дітей;
- ціннісне ставлення до традицій і мовлення українського народу, мотивація дорослих на передання дітям звичаю вживання малих фольклорних жанрів;

- емоційне натхнення від використання в мовленні фольклорних текстів;

2) інформаційно-пізнавальний – критерій оцінювання когнітивного компонента, що виявляється у показниках:

- обізнаність дорослих (педагогів і батьків) про нейро-психологічний вплив малих фольклорних жанрів на здоров'я малюків;
- знання текстів і різножанровості фольклорних текстів;
- володіння інформацією про значення певних фольклорних текстів у розвитку дітей;

3) поведінковий – критерій оцінювання процесуального компонента, показниками якого є:

- опанування мистецтвом корелювати фольклорні тексти й інтереси дітей певного дошкільного віку;
- володіння умінням використовувати конкретні фольклорні тексти відповідно до ситуації;
- володіння умінням надавати використанню фольклорних текстів у мовленні природності, дотепності та образності;
- уміння використовувати фольклор відповідно до ситуації, природності та образності мовлення.

Нами було розроблено опитувальник *«Малі форми фольклору: цінність чи атавізм?»* для визначення рівня (частоти) використання малих форм фольклору вихователями та батьками у взаємодії з дітьми дошкільного віку (питання опитувальника розміщено в Додатоку В).

<https://forms.gle/VYifb21mjapCTD5Y9>

<https://forms.gle/5pwXwH9soCQLyfknk8>

Задачі опитування:

- Визначення частоти вживання малих форм фольклору у власному мовленні.
- Відновлення спогадів з дитинства (рефлексії) батьків та вихователів.
- Окреслення особистісного ставлення дорослих до фольклору.

- Визначення частоти вживання малих форм фольклору у взаємодії з власними дітьми / вихованцями.
- Встановлення рівня зацікавленості вихователів і батьків у використанні малих форм фольклору в інших форматах.

Опитувальники склалися з 8 запитань, які є майже ідентичними, як для батьків так і для вихователів. Перше питання – інформація щодо ідентифікації (вихователь якої вікової групи, батьки дитини якого віку).

Питання 1, 3, 4 та 6 були спрямовані на визначення рівня використання малих форм фольклору респондентами у повсякденному житті, при взаємодії з дітьми та уточненню, які саме форми фольклору ними використовуються. Запитання 2 та 5 сформовані для конкретизації малих форм фольклору, які використовують, знають, чи відтворюють діти дошкільного віку. Запитання 6 – рефлексія, відтворення спогадів з дитинства, відкрите питання; 7 та 8 питання спрямовані на особисте сприйняття респондентами фольклору та способи передачі фольклору дітям; 8 запитання містить відкриту відповідь.

У дослідженні взяли участь 83 (47 батьків та 35 педагогів) респонденти. Результати демонструють певні відмінності у використанні малих фольклорних жанрів між вихователями та батьками (результати опитування представлені в Додатку Г).

В опитуванні взяли участь вихователі усіх вікових груп, у майже однаковому відсотковому співвідношенні: 26,5% – вихователі першої молодшої групи, 23,% – другої молодшої, 23,5% – середньої та 26,% – старшої груп. Щодо батьків, то найбільший відсоток, серед опитаних, становили батьки дітей віку 4 років (25,5 %) та 5 років (19,1%). Батьки дітей віку 2 роки, 3 роки та 6 років становили 10,6% кожен вік відповідно.

Нами було встановлено, що значна частина педагогів використовують малі фольклорні жанри у власному повсякденному житті. А саме: 67,6% відсотків вихователів використовують малі фольклорні жанри у своєму побуті, а 29,4% опитаних використовують час від часу. Не може не тішити те, що лише 2,9% педагогів не використовують малі фольклорні жанри

зовсім. Щодо батьків вихованців, то лише 29,8% використовують малі фольклорні жанри у повсякденному житті, більшість з опитаних (46,8%) використовують час від часу. Значна частина опитаних батьків дітей дошкільного віку (23,4%) зовсім не послуговується малими формами фольклору у повсякденному житті. Вихователі демонструють значно вищий рівень інтеграції малих фольклорних жанрів у своє повсякденне спілкування порівняно з батьками. Більшість педагогів сприймають фольклор як активний елемент своєї життєдіяльності, тоді як батьківська аудиторія розділена між помірним та мінімальним використанням.

Більшість опитаних вихователів (52,9%) відповіли, що їхні вихованці відтворюють малі фольклорні жанри, а 14,7% не відтворюють. Що стосується батьків, то вони стверджують, що лише 27,7% дітей відтворюють малі фольклорні жанри, 40,4% відтворюють час від часу, а 31,9% дітей зовсім не відтворюють. Можемо припустити, що вихователі фіксують вищий рівень відтворення, у зв'язку з власною цілеспрямованою діяльністю в закладах дошкільної освіти.

Результати опитування вихователів свідчать про те, що їхні вихованці у виборі малих фольклорних жанрів надають перевагу загадкам (29,4%), забавлянкам (26,5%) та мирилкам (20,%), також дітям подобаються заклички (8,8%). 32,6% батьків відповіли, що діти надають перевагу забавлянкам (32,6%) та мирилкам (28,3%); загадки (13%) та дражнилки (8,7%) також часто використовуються їхніми дітьми. Отже, за результатами опитування, діти дошкільного віку найчастіше використовують забавлянки, мирилки, загадки, заклички та дражнилки.

Ми з'ясували, що вихователі (41,2%) співають дітям колискові перед сном, і 38,2% – не співають. Отже, відсоткове співвідношення майже однакове, що свідчить про те, що вихователі можуть використовувати інші методи. Натомість 54,7% батьків, співають власним дітям колискові перед сном. 79,4% вихователів пам'ятають мирилки з дитинства та проговорюють їх своїм вихованцям. Зазначеними мирилками були: «Мирись, мирись і

більше не сварись», «Мізин-мізин-мізинець, помирив нас, молодець», «Не будемо ми битися, не будемо сваритися». Щодо батьків, то 68,1% опитаних, відповіли ствердно на означене запитання, та разом з тим значна кількість 29,8% не використовують мирилок у взаємодії з дітьми.

У використанні фольклорних текстів з власного дитинства, вихователі надають перевагу досить поширеним варіантам, а саме: «Мирись, мирись і більше не сварись», «Мир миром, пироги з сиром», «Сорока – ворона», «Кую, кую чобіток», «Ладки». Батьки ж відзначились значно кращою активністю у відповідях, крім вище зазначених варіантів малих фольклорних форм, маємо згадані колядки, народні ігри – «Подоряночка», колискові, наспівані мамою в дитинстві: «Ой ходить сон коло вікон...», «Ой люлі, люлі, моя дитино».

На питання суголосності визначення поняття «фольклор» власній життєвій позиції респонденти, вихователі та батьки, відповіли однозначно, що свідчить про високу цінність фольклору для обох груп. 70,6% вихователів та 62,2% батьків вважають, що «Фольклор – це пам'ять народна і цінність, що передається від батьків до дітей». 41,2% вихователів та 42,2% батьків зазначають, що «Фольклор – це наша культурна вертикаль: маємо знати, досліджувати, використовувати». Нами було визначено, що абсолютна більшість вихователів (58,8%) та батьків (72,3%) вважають, що народні перлинки фольклору доцільно передавати дітям у повсякденних побутових ситуаціях.

Отже, аналіз результатів опитування вихователів і батьків стосовно свідомого використання малих форм фольклору висвітлив такі тенденції:

- 1) незважаючи на визнання фольклору як культурної спадщини, що має передаватися з покоління в покоління й підтримуватись у побутових ситуаціях, частина батьків (70%) і вихователів (30%) не послуговується в своєму мовленні малими формами фольклору й не вважають це засобом національної ідентифікації та збагачення мовлення, що спонукає нас, у рамках дослідження, до розробки

дієвих методів популяризації фольклору серед членів родин вихованців;

- 2) «репертуар» малих фольклорних форм, які використовують педагоги і батьки у взаємодії з дітьми, охоплює лише частину жанрів: колискові, забавлянки, загадки, заклички, мирилки, дражнилки. Наша задача: ознайомити дорослих з низкою інших малих форм фольклору: примовлянки, утішки, чукикалки, дитячі пісеньки, примовки (до об'єктів природи), зичення, безкінечні казочки, віршовані балачки (балаканки / говірки / гутірки / теревеньки); прислів'я і приказки – доречні у відповідних ситуаціях;
- 3) використання малих форм фольклору з дітьми раннього віку є фрагментарним і стихійним. Наша задача: підібрати фольклорні тексти до відповідних фрагментів життєдіяльності дитини – ранкових зустрічей, прогулянок, гігієнічних процедур, прийомів їжі, ігрової діяльності, підготовки до сну, пробудження, трудової діяльності тощо; розмістити у «кишеньковій бібліотечці» для батьків і педагогів.

На формуальному етапі експерименту дослідження планується обґрунтувати педагогічні умови застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку та перевірити їх ефективність через: урізноманітнення й розширення «спектру» фольклорних жанрів у взаємодії з дітьми; застосування «кишенькової бібліотечки» як символічного навігатора для педагогів і батьків з метою систематичного використання малих фольклорних форм у різних фрагментах життєдіяльності дітей; апробацію з батьками й вихователями акцій «День приказок», «Чемпіони побажань / зичень», «Конкурс на кращого знавця прислів'їв / віршованих балачок / колискових». Зібрати й узагальнити всі матеріали в авторський посібник «Мовні обійми: посібник із використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку».

3. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ БЛОК

Обґрунтування та перевірка ефективності педагогічних умов застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку

Здійснений аналіз психолого-педагогічних і методичних джерел, низки сучасних часописів та публікацій, розбір інтернет-джерел, вивчення актуальних запитів батьків та педагогів, підтвердив брак розроблених методик і недостатність дослідження проблеми застосування малих фольклорних жанрів у взаємодії із сучасними дітьми. Опитування педагогів і батьків на констатувальному етапі та спостереження за їхньою взаємодією із дітьми раннього віку висвітлили такі тенденції:

- Статичність: спостерігається використання педагогами одних і тих же форм фольклору з року в рік, з групи в групу (вихователь написав один раз план і використовує його кожен раз, не змінюючи і не доповнюючи його).
- Відсутність у вихователів інноваційних підходів до взаємодії з дітьми (Навіщо «вигадувати велосипед», вивчати чи застосовувати щось нове, якщо маємо своє рідне перевірене роками, апробоване на дітях не один раз).
- Використання малих форм фольклору лише в освітній взаємодії («загадаю загадку – от вам і сюрпризний момент»).
- Сучасні батьки, які вважають не цікавою, і не корисною народну мудрість («краще ввімкнути на планшеті мультик чи гру, і дитина отримає більше корисної інформації і буде тихенько сидіти хвилин 20-30, ніж почитати з нею книжку чи розповісти забавлянку чи потішку).

Означене спонукало нас окреслити відповідні педагогічні умови, які би гарантували системне й ефективне використання малих фольклорних жанрів у життєдіяльності дітей раннього віку:

- 1) організація розвивального простору для дітей раннього віку;
- 2) систематичність і комплексність використання малих форм фольклору;
- 3) сенсорно-емоційні індикатори застосування малих форм фольклору;
- 4) партнерська взаємодія з батьками вихованців [22].

Розкриємо кожну умову детально.

Розвивальний простір для дітей – це комплекс феноменів: з одного боку, цінності, які прищеплюються дорослими дітям; емоції, що проживаються у взаємодії дорослих і дітей; мова, якою здійснюється спілкування; з іншого боку – це предметно-ігрове середовище, тобто іграшки, ігри, обладнання, матеріали, яким насичуються осередки для дітей. Важливо враховувати, планувати й забезпечувати саме дві компоненти розвивального простору, щоби розвиток кожної дитини відбувався в балансі форми і змісту. На жаль, педагоги-практики часто звертають увагу лише на матеріальні потреби дітей (бажаючи задовольнити вимоги, прохання, замовлення батьків), нехтуючи духовними, етичними, культурними, чуттєвими, комунікативними запитами малюків.

Систематичність і комплексність використання малих форм фольклору. Знаючи напам'ять безліч забавлянок, утішок, чукикалок, дитячих пісеньок, колискових, безкінечних казочок та ін. вихователі легко можуть використовувати їх для різних ситуацій: під час гігієнічних процедур, як заохочення / запрошення до певних видів діяльності, супровід освітніх форм взаємодії з дітьми та фрагментів життєдіяльності тощо. Адже доведено, що ритм віршованих текстів для малюків відповідає внутрішнім темпоритмам дитини, а художнє слово, промовлене напам'ять, має особливу емоційну енергетику та магію. Якщо зробити читання й декламування малих форм фольклору традицією у взаємодії з дітьми, то результати не примусять себе

чекати: поліпшиться і емоційний настрій у групі, і характер комунікації, і контент ігор дитячих стане багатшим, і розвиток мовлення пришвидшиться.

Сенсорно-емоційні індикатори застосування малих форм фольклору. До одного з маркерів сприйняття Світу дитиною раннього віку відносять сенсорні "окуляри". Тож педагогам, використовуючи малі форми фольклору, варто подбати про підсилення сприймання художніх текстів різними "каналами": зоровим – візуалізація художніх текстів за допомогою різних видів театру, інсценізації, показу ілюстрації, світлин; невербальних засобів – жестів, міміки, рухів дорослого тощо; аудіо / слуховим каналом – забавлянки, утішки, колискові, дитячі пісеньки зазвичай наспівуються дорослими; необхідно дбати й про уміння й навички виразного читання, пам'ятаючи про значущість інтонації, пауз, тембру голосу, ритм, мелодику й дикцію. Непересічні емоції відчують діти, коли слухання або промовляння малих форм фольклору супроводжуватиметься пропозиціями скуштувати, понюхати, обійняти, помацати об'єкти, які згадуються в художніх текстах.

Партнерська взаємодія з батьками вихованців. Очевидно, що будь-який аспект у розвитку дитини має обговорюватися й проговорюватися з членами родин. Необхідні консолідація дій і зусиль обох інституцій – батьків вихованців і педагогічного колективу: досягнення суголосся в принципових позиціях; обмін ідеями, досвідом, технологіями, результатами; наявність однакових вимог і ритуалів, традицій тощо.

Перебіг, власне формувального етапу в контексті дотримання вищезазначених педагогічних умов застосування малих фольклорних жанрів у життєдіяльності дітей раннього віку складався з таких напрямів:

1. Саморозвиток дорослих (педагогів і батьків):

- Читання наукових і методичних статей про роль фольклору в загальній, мовленнєвій, читацькій культурі дитини.
- Просвітницькі матеріали в осередку для батьків.
- «Мовленнєві пакети»: пропозиції прислів'їв і приказок для використання у власному мовленні.

- «Кишенькові бібліотечки» для батьків: книжечки з описаними алгоритмами використання у взаємодії з дітьми певних малих фольклорних жанрів у відповідних ситуаціях (визначення жанру, візуалка для дітей, художні тексти; покликання на вебсайти, на яких текстів означеного жанру більше).

2. Взаємодія з дітьми:

- Фіксування у календарних планах вихователя сфер діяльності, в яких доцільно використовувати малі форми фольклору.
- Уведення ритуалів до щоденних активностей дітей із використанням малих форм фольклору.

Результати формувального етапу експерименту свідчать про ефективність застосування малих форм фольклору в різних фрагментах життєдіяльності дітей раннього віку. *Наведемо деякі приклади:*

- Під час вільної гри діти часто просили пограти з ними в «Чук, чук..», тобто чукикалку. Вони з задоволенням сідали на руки педагогів і розважались. Перші рядки чукикали діти намагались декламувати разом з дорослим, якщо вихователь зупинявся і не промовляв останнє слово – вони завершували.
- Малі фольклорні жанри з використанням предметів чи пальчиків сприяли концентрації уваги дітей раннього віку.
- Під час гігієнічних процедур, особливо у період адаптації дитини у ЗДО, часто виникали складнощі – діти плакали, відмовлялися мити руки. Якщо педагог починав декламувати примовлянку, увага дитини перемикалась і вона, з допомогою дорослого мила руки.
- Театралізована діяльність у вигляді безкінечної казки, викликала захоплення у малюків.
- Педагогів зацікавила віршована балаканина, її використання під час ранкових зустрічей, викликало зацікавлення та посмішку на дитячих обличчях.

- Почастішали прохання дітей послухати колискову перед денним відпочинком.
- Для залучення батьків, їм було запропоновано підготувати з дітьми ілюстрації до будь якого малого фольклорного жанру.
- Педагоги закладу стали активніше послуговуватись малими формами фольклору у власному мовленні.

Варто зауважити, що формувальний етап дослідження довів доцільність диференціації малих фольклорних форм *на два періоди раннього віку*:

- 1-2pp: забавлянки, утішки, чукикалки, заклички, загадки, дитячі пісеньки, примовлянки,
- ✓ Дорослий промовляє – дитина / діти слухають.
- ✓ Дорослий, промовляючи тексти, здійснює певні рухи («оживлює» фольклорний текст відповідними рухами пальців, рук; загинає пальчики дитини; робить масаж стопи тощо).
- 1) 2-3pp.: забавлянки, утішки, чукикалки, заклички, загадки, дитячі пісеньки, примовлянки, примовки, прислів'я і приказки, прикмети, мирилки, лічилки, дражнилки (прозивалки), скоромовки (спотиканки), голосилки (кричалки), страшилки, мовчанки, віршовані балачки (теревеньки, діалоги), нісенітниці, небилиці, безкінечні казочки тощо.
- ✓ Тексти, які раніше пасивно слухались, тепер можуть проговорюватися або інсценізуватися разом із дорослим.
- ✓ Фольклорні тексти використовуються дитиною в грі (колискові, чукикалки, утішки та забавлянки розповідаються / співаються для іграшок)
- ✓ Додаються інші фольклорні жанри, які свідчать про:
 - розширення дитячих сфер діяльності (лічилки)
 - соціальний досвід і зміцнення комунікативних зв'язків (мирилки, дражнилки (прозивалки), віршовані балачки (теревеньки, діалоги);

- усвідомлене ставлення до правил колективної життєдіяльності й себе як унікальної особистості та частини колективу (прислів'я, приказки);
- закладання основ емоційної культури (голосилки (кричалки), страшилки, мовчанки).

Рекомендації для педагогів і батьків стосовно ефективного використання малих форм фольклору з дітьми раннього віку, художні тексти, корисні й цікаві покликання на відповідні вебсайти, використані на формувальному етапі дослідження, було узагальнено в авторському посібнику «Мовні обійми» з методичними, дидактичними й відеоматеріалами щодо застосування фольклорних жанрів у життєдіяльності дітей раннього віку.

Цільовою аудиторією для використання посібника після завершення проекту є: батьки та педагоги закладів дошкільної освіти. Варто зазначити, що користувачем посібника може бути будь-яка особа, що має бажання взаємодіяти з дітьми дошкільного віку.

Посібник з використання малих форм фольклору у взаємодії з дітьми раннього віку «Мовні обійми» сприяє:

- психолого-педагогічній просвіті педагогів і батьків;
- розширенню використання малих форм фольклору у процесах життєдіяльності дітей раннього віку;
- урізноманітненню методів і прийомів використання малих форм фольклору, що викликатиме інтерес і здивування у дітей;
- закладанню основ загальної, читацької, пізнавальної, національно-патристичної, естетико-етичної, соціальної, емоційної, мовленнєвої культури дітей раннього віку;
- розширенню використання малих форм фольклору дорослими у власному мовленні.

Особливістю нашого посібника є те, що в ньому зазначено ситуаційні вектори взаємодії дорослих з дітьми раннього віку, містить чітке розрізнення

малих форм фольклору з прикладами та фрагментами життєдіяльності для використання. За бажання, будь який дорослий, за допомогою нашого посібника, зможе легко імплементувати та свідомо використовувати малі форми фольклору у взаємодії з дітьми раннього віку.

Посібник «Мовні обійми» складається зі змісту та трьох розділів. На титульній сторінці розміщено світлину картини Олега Шупляка «Над рідною землею». У вступі до посібника зазначено щодо важливої ролі художньої літератури та малих форм фольклору у ранньому дитинстві, доцільності їх використання в усіх фрагментах життєдіяльності дитини раннього віку, створюючи необхідні педагогічні умови, які забезпечать щасливе дитинство кожному малюкові.

Зміст розділів окреслено такий:

Розділ 1 «Який дуб, такий і тин, який батько, такий син»

Скарбничка барвистих приказок і прислів'їв для мудрих дорослих, які хочуть зробити своє мовлення образним і яскравим та підкреслити свою приналежність до української нації складається з трьох ситуаційних векторів: спілкування з дітьми, спілкування в родинному колі / з колегами в ЗДО/ з батьками вихованців, спілкування з представниками "дальнього оточення": друзі, перехожі, попутники.

Ситуаційний вектор 1. Спілкування з дітьми складається з таких підрозділів:

- Ситуації побутового характеру
- Ситуації етичного характеру.
- Спостереження за природою.
- Розмова про друзів.
- Спільна трудова діяльність.

Кожен ситуаційний вектор містить конкретні приклади прислів'їв та приказок.

СИТУАЦІЇ, в яких дорослим варто використовувати малі форми фольклору у власному мовленні:

**Ситуаційний вектор 1
Спілкування з дітьми**

**Розділ 1.
«Який дуб, такий і тин,
який батько, такий син».**

Ситуації побутового характеру
Прислів'я: "Де не поклав, там не візьмеш", "Не бери там, де не поклав".
Приказки: "Ганяють, як зайця", "Аж у п'ятах похололо".

Ситуації етичного характеру
Прислів'я: "Правда світліша за сонце", "Не смійся з другого, щоб тобі не було такого", "Доброму скрізь добре".
Приказки: "Не для Гриця паляниця!".

Розмова про друзів
Прислів'я: "Друга шукай, а знайдеш - тримай"; "Людина без друга - мов їжа без солі", "З ким поведешся, того наберешся".
Приказки: "Гусак свині не товариш".

Спільна трудова діяльність
Прислів'я: "Бджола мала, а й та працює", "Маленька праця краща за велике безділля".
Приказки: "Як до діла, так і сіла".

Спостереження за природою
Прислів'я: "Вітер на дворі - радість і горе", "Сонце блищить, а мороз тріщить", "Мороз невелик, а стоять не велить", "Багато снігу, багато хліба", "З великої хмари салий дощ буває".
Приказки: "Держись, Хома, йде зима!", "Дрижаків наївся".

Рис. 3.1. Розділ 1 – ситуаційний вектор 1: авторський посібник «Мовні обійми. Посібник із використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку».

Ситуаційний вектор 2. Спілкування в родинному колі /з колегами в ЗДО / з батьками вихованців містить такі підрозділи:

- Самопізнання й самооцінювання дитиною власних якостей і вчинків через коментарі дорослих.
- Обговорення етичних ситуацій.
- Спільна трудова діяльність.

**Ситуаційний вектор 2.
Спілкування в родинному колі /з колегами в ЗДО / з батьками вихованців**

Самопізнання й самооцінювання дитиною власних якостей і вчинків через коментарі дорослих
Прислів'я: "Не плюй в криницю, знадобиться води напиться", "Кожна лисиця свій хвостик хвалить", "Що на умі, то й на язичі".
Приказки: "Схожий, як дві краплі води", "Надувся, як сич / як тісто в кориті", "Дивився, як теля на нові ворота", "Тобі, як з гуски вода", "Упертий, як вісьлюк", "Крутишся, як муха в окропі".

Обговорення етичних ситуацій
Прислів'я: "Краще гірка правда, ніж солодка брехня", "З вогнем не жартуй!",
Приказки: "Як п'яте колесо до воза", "Як сніг на голову", "Ходить, як індик переяславський".

Спільна трудова діяльність
Прислів'я: "Без трудів не їстимеш пирогів", "Хочеш їсти калачі, не сиди на печі".
Приказки: "Робиш, як мертве горить", "Очам страшно, а руки роблять".

Діти чують і "записують" на свій внутрішній диск пам'яті

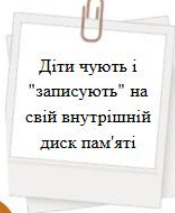
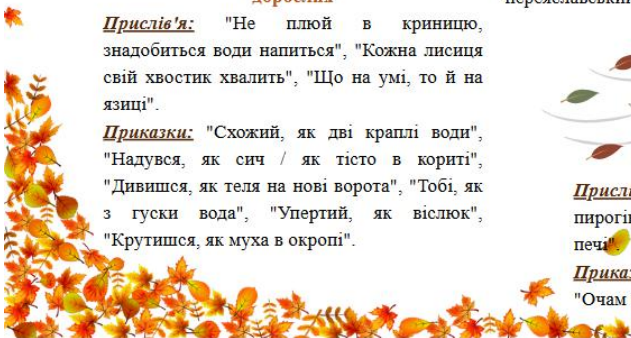

Рис. 3.2. Розділ - ситуаційний вектор 2: авторський посібник «Мовні обійми. Посібник із використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку».

Ситуаційний вектор 3. Спілкування з представниками «далнього оточення»: друзі, перехожі, попутники містить:

- Розповідь про себе (якості характеру, ситуаційні / психологічні стани).
- Розповідь про когось (якості характеру, особливості поведінки).

Розповідь про себе (якості характеру, ситуаційні / психологічні стани)

Прислів'я: "Тихше їдеш, далі будеш", "Кінь на чотирьох і то спотикається".

Приказки: "Сказала, як одрізала", "Схопився, як ошпарений", "Мокрий, як хлющ", "Холодна, як лід", "Червона, як мак"

Примітка: поділ на ситуації - умовний. Одні й ті ж прислів'я та приказки можна використовувати з різними людьми і в різних подіях.

Ситуаційний вектор 3.
Спілкування з представниками
"далнього оточення": друзі, перехожі,
попутники

Розповідь про когось (якості характеру, особливості поведінки)

Прислів'я: "Не одяг красить людину, а добрі справи", "Якби кицька не скакала, то би ніжку не зламала", "На те й шука в морі, щоби карась не дрімав".

Приказки: "Гарна дівчина, як у лузі калина / як маківка", "Вчепився, як рак", "Лізе, як оса в очі", "Набридливий, як муха", "Пристав, як смола" та ін.

Рис. 3.3. Розділ - ситуаційний вектор 3: авторський посібник «Мовні обійми. Посібник із використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку».

Розділ 2. «Два півники, два півники горох молотили». Дві курочки - чубарочки до млина ходили».

Розучування з дітьми фольклорних текстів різноманітних жанрів. Містить десять малих фольклорних жанрів – утішка, забавлянка, чукикала, колискова, примовлянка, примовка, безкінечна казка, віршована балаканина, зичення, прислів'я/приказки. Кожній фольклорній формі ми присвятили одну сторінку, де зазначили:

- Назву.
- Тлумачення.
- Фрагменти життєдіяльності для використання.
- Відеофрагмент використання зашифрований у QR коді.
- Малюнки дітей дошкільного віку.

Рис. 3.4. Розділ 2: авторський посібник «Мовні обійми. Посібник із використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку».

Розділ 3. «Цить, Ганусю, не плач. Несе киця калач».

«Кишенькова бібліотечка» з фольклорними текстами на різні фрагменти життєдіяльності.

Медіатека з текстами та відео прикладами використання малих фольклорних жанрів.

«Кишенькова бібліотечка» з
фольклорними текстами на різні
фрагменти життєдіяльності.

«Цить, Ганнусю, не плач.
Несе киця калач»

https://drive.google.com/file/d/1oTwyfYCPq4aKJ5wgrOyYV4HXnyYoshKZ/view?usp=drive_link

QR коди до інтернет джерел, що містять
тексти та відеоприклади використання
малих фольклорних жанрів у взаємодії з
дітьми раннього віку

Корисні інтернет джерела

Рис. 3.5. Розділ 3: авторський посібник «Мовні обійми. Посібник із використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку».

Реалізація педагогічних умов застосування малих форм фольклору у життєдіяльності дітей засвідчила ефективність означених умов: 1) організація розвивального простору для дітей раннього віку; 2) систематичність і комплексність використання малих форм фольклору; 3) сенсорно-емоційні індикатори застосування малих форм фольклору; 4) партнерська взаємодія з батьками вихованців. Саме ці умови забезпечили успішний перебіг формувального етапу нашого дослідження, стійкий інтерес дітей і дорослих до різних активностей, пов'язаних із малими фольклорними жанрами. Завершальний блок дослідницького проєкту передбачав проведення контрольного зрізу й порівняння діагностичних даних на констатувальному й формувальному етапах.

4. КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮВАЛЬНИЙ БЛОК

Результати експериментального етапу дослідження

Експериментальна робота передбачала оцінювання рівнів свідомого використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку. Процес формувального експерименту довів, що у вихователів закладів дошкільної освіти і батьків вихованців можна простежити різні рівні свідомого ставлення – від прийняття як факту, що фольклор має певний вплив на розвиток дитини, до стійкої мотивації застосовувати малі форми фольклору у власному мовленні та активному використанні всіх фольклорних жанрів у різних фрагментах життєдіяльності власних дітей чи вихованців.

Основна мета контрольного зрізу дослідження полягала у визначенні ефективності педагогічних умов використання малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку. Оцінка коефіцієнту корисної дії (ККД) запропонованих нами педагогічних умов здійснювалася шляхом порівняльного аналізу рівнів свідомого застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку.

Повторна діагностика здійснювалася за допомогою авторського опитувальника *«Малі форми фольклору: цінність чи атавізм?»* із додаванням опції «Інше» з метою визначення розширення уявлень дорослих (педагогів і батьків вихованців) про розмаїтий спектр фольклорних жанрів і їхню значну роль у мовленнєвому, емоційному, соціальному розвитку дитини та за окресленими на констатувальному етапі експерименту критеріями й показниками:

1) мотиваційно-емоційний критерій – показники: сприймання малих форм фольклору як необхідного компоненту емоційної і загальної культури дорослих і дітей; ціннісне ставлення до традицій і мовлення українського народу, мотивація дорослих на передання дітям звичаю вживання малих

фольклорних жанрів; емоційне натхнення від використання в мовленні фольклорних текстів;

2) інформаційно-пізнавальний критерій – показники: обізнаність дорослих (педагогів і батьків) про нейро-психологічний вплив малих фольклорних жанрів на здоров'я малюків; знання текстів і різножанровості фольклорних текстів; володіння інформацією про значення певних фольклорних текстів у розвитку дітей;

3) поведінковий критерій – показники: опанування мистецтвом корелювати фольклорні тексти й інтереси дітей певного дошкільного віку; володіння умінням використовувати конкретні фольклорні тексти відповідно до ситуації; володіння умінням надавати використанню фольклорних текстів у мовленні природності, дотепності та образності; уміння використовувати фольклор відповідно до ситуації, природності та образності мовлення.

Це дозволило порівняти дані, одержані на констатувальному етапі та контрольному зрізі, зробити відповідні висновки щодо змін рівнів свідомого використання малих форм фольклору у життєдіяльності дітей раннього віку (рис. 4.1.)

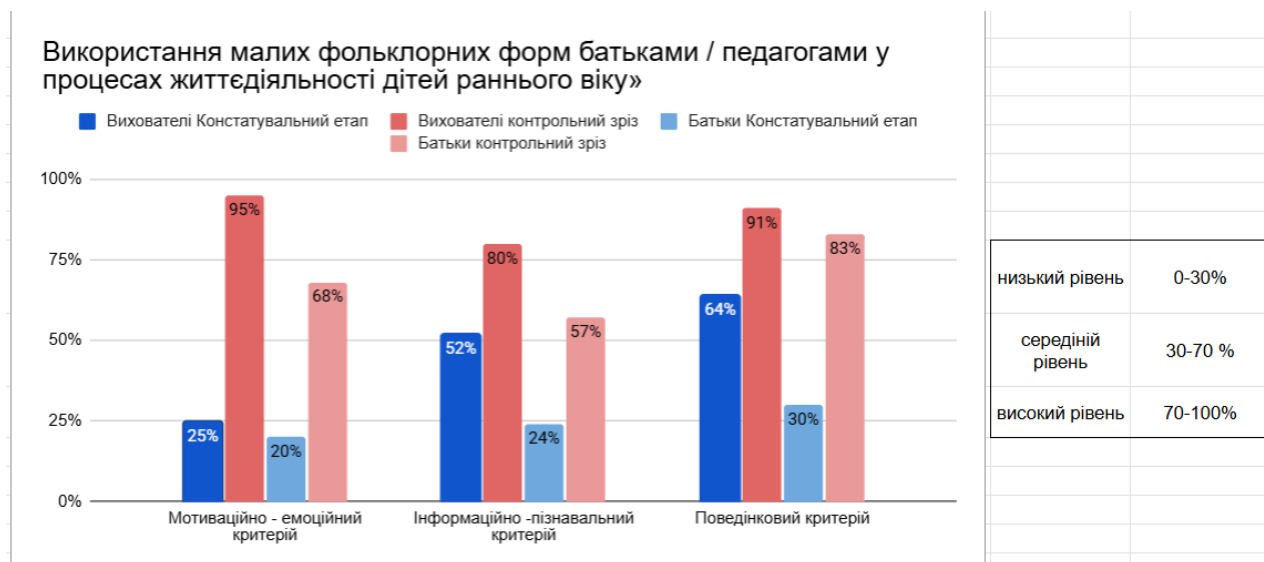

Рис. 4.1. Результати констатувального етапу та контрольного зрізу дослідження

Одержані дані засвідчують позитивні зрушення, що відбулися в процесі формувального етапу експериментальної роботи завдяки реалізованим

педагогічним умовам (організація розвивального простору для дітей раннього віку; систематичність і комплексність використання малих форм фольклору; сенсорно-емоційні індикатори застосування малих форм фольклору; партнерська взаємодія з батьками вихованців).

Так, кількість педагогів, віднесених нами до низького рівня, зменшилась на 70 % (з 25 % до 95 %), а батьків вихованців зменшилась на 48% (з 20% до 68%), що засвідчують показники мотиваційно-емоційного критерію контрольного зрізу. Показники інформаційно-пізнавального критерію демонструють приріст обізнаності батьків та педагогів про нейро-психологічний вплив малих фольклорних жанрів на здоров'я малюків; знання текстів і різножанровості фольклорних текстів; володіння інформацією про значення певних фольклорних текстів у розвитку дітей на 28% (з 52% до 80%) – у вихователів, та на 33% у батьків вихованців (з 24% до 57%). Тобто, обізнаність вихователів зросла з середнього рівня до високого, а батьків з низького рівня до середнього. Показники поведінкового критерію, у порівнянні констатувального етапу та контрольного зрізу, демонструють зростання рівня опанування педагогами та батьками вихованців мистецтва корелювання фольклорних текстів й інтересів дітей певного дошкільного віку, володіння умінням використовувати конкретні фольклорні тексти відповідно до ситуації, володіння умінням надавати використанню фольклорних текстів у мовленні природності, дотепності та образності, уміння використовувати фольклор відповідно до ситуації, природності та образності мовлення з середнього 64% до високого 91% рівня у педагогів, та з низького 30% до високого 83% у батьків.

Отже, експериментальне дослідження засвідчило, що забезпечення спеціально створених педагогічних умов сприяли ефективному застосуванню малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку.

ВИСНОВКИ

1. Здійснений аналіз психолого-педагогічних і методичних джерел підтвердив важливість і актуальність обраної теми для ефективного забезпечення мовленнєвого розвитку й літературної діяльності дітей раннього віку та обстоювання націоцентричних цінностей і світогляду дітей, педагогів і батьків. Разом із цим проблема використання малих фольклорних жанрів у життєдіяльності дітей раннього віку не є поширеною в дослідницьких розвідках, бракує розроблених методик і технологій системного застосування фольклорних творів у взаємодії з дітьми.

2. Охарактеризовано зміст і узагальнено визначення базових понять «діти раннього віку», «життєдіяльність дитини», «фольклор», «малі форми фольклору», зокрема: дефініцію «діти раннього віку» трактуємо як: віковий період від 1 до 3 років, який характеризується швидким психічним розвитком, зокрема, процесами сприйняття, мислення, пам'яті; інтенсивним формуванням мовлення й активізації словника; посиленням зв'язку із зовнішнім світом, інтересом до спільної діяльності з близькими дорослими; формуванням усвідомлення себе (поняття Я).

Життєдіяльність дитини в закладі дошкільної освіти чи родині – сукупність процесів, які охоплюють фізичний, когнітивний, психоемоційний і соціальний розвиток з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини й відповідними аспектами, формами активності, провідною діяльністю і суб'єктністю малюків.

Фольклор - народна творчість, спільна для певної групи людей, культури, нації; сукупність творів, що втілювали життєвий досвід, ідеали, прагнення, риси характеру, народні традиції й передавались з покоління в покоління.

Малі фольклорні форми (жанри) – є складовою частиною фольклору, невеликі за обсягом і лаконічні за обсягом твори, які у стислому вигляді яскраво передають народну самобутність, описуючи чіткі і зрозумілі життєві

ситуації. До них належать: заклички, забавлянки, утішки, прислів'я, приказки, лічилки, мирилки, загадки, примовлянки.

3. На основі відповідних компонентів, критеріїв і показників за допомогою тематичних спостережень за дітьми раннього віку й авторського опитувальника для вихователів і батьків досліджено рівні свідомого використання фольклорних жанрів у життєдіяльності дітей. Результати констатувального етапу виявили такі тенденції:

- 1) незважаючи на визнання фольклору як культурної спадщини, що має передаватися з покоління в покоління й підтримуватись у побутових ситуаціях, частина батьків (70%) і вихователів (30%) не послуговується в своєму мовленні малими формами фольклору й не вважають це засобом національної ідентифікації та збагачення мовлення, що спонукає нас, у рамках дослідження, до розробки дієвих методів популяризації фольклору серед членів родин вихованців;
- 2) «репертуар» малих фольклорних форм, які використовують педагоги і батьки у взаємодії з дітьми, охоплює лише частину жанрів: колискові, забавлянки, загадки, заклички, мирилки, дражнилки. Наша задача: ознайомити дорослих з низкою інших малих форм фольклору: примовлянки, утішки, чукикалки, дитячі пісеньки, примовки (до об'єктів природи), зичення, безкінечні казочки, віршовані балачки (балаканки / говірки / гутірки / теревеньки); прислів'я і приказки – доречні у відповідних ситуаціях;
- 3) використання малих форм фольклору з дітьми раннього віку є фрагментарним і стихійним. Наша задача: підібрати фольклорні тексти до відповідних фрагментів життєдіяльності дитини – ранкових зустрічей, прогулянок, гігієнічних процедур, прийомів їжі, ігрової діяльності, підготовки до сну, пробудження, трудової діяльності тощо; розмістити у «кишеньковій бібліотечці» для батьків і педагогів.

4. Визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови застосування фольклорних жанрів у життєдіяльності дітей раннього віку:

- 1) організація розвивального простору для дітей раннього віку;
- 2) систематичність і комплексність використання малих форм фольклору;
- 3) сенсорно-емоційні індикатори застосування малих форм фольклору;
- 4) партнерська взаємодія з батьками вихованців.

5. Результати експериментального дослідження засвідчили, що реалізація педагогічних умов забезпечує позитивну динаміку свідомого застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку. Так, кількість педагогів з низьким та середнім рівнем зменшилась на 7,7% та 34,8%. Відповідно достатній рівень зріс на 7,6%, і найголовнішу зміну визначаємо у виявленні категорії педагогів із високим рівнем – 30,1% (до експерименту – 0%).

6. Розроблено авторський посібник «Мовні обійми» з методичними, дидактичними й відеоматеріалами, який містить 3 розділи і розкриває сутність та глибину малих форм фольклору як засобу збагачення мовлення дитини, розвитку уяви, естетичних почуттів і соціального навичок, сприяє створенню розвивального предметно-ігрового середовища, що забезпечить цілісність змісту, методів, прийомів, форм і засобів формування інтересу дітей раннього віку до малих форм фольклору, допомагає реалізувати багатовекторність, безперервність й поетапність використання малих форм фольклору у відповідних фрагментах життєдіяльності дітей раннього віку.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх питань застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей та відкриває перспективу для вивчення педагогічного інструментарію використання малих форм фольклору з дітьми середнього і старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / [О. М. Байєр, О. К. Безсонова, О. Г. Брежнєва та ін.]. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
2. Бровко А. Народна педагогіка – золотий фонд сучасної педагогіки. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. №11. С. 48-53.
3. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник / А.М. Богуш, Н.В.Гавриш ; заред. А.М. Богуш. Вид. 2-ге, доповнене. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
4. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. 2-е вид., перероб. і доп. К. : Вища шк., 2002. 408 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.
6. Використання українського дитячого фольклору у вихованні дітей дошкільного віку : методичні рекомендації. Херсон : ММКУ, 2016. 28 с.
URL: <https://www.calameo.com/books/004654735dcc0dea879a0>
7. Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів: монографія. С. А. Васильєва, Н. В. Гавриш, В. В. Рагозіна. за наук. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький : ІМЕКС - ЛТД, 2021. 226 с.
8. Вільгоцька Н. П. Як розвивати мовлення дітей у пісочниці. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. №5. с. 51.
9. Гавриш Н., О. Безсонова. Діалогова взаємодія з дітьми раннього віку: три моделі з прикладами. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. №2. с. 41–46.
10. Гавриш Н., Кондратець. Дитина і книжка: новий формат взаємодії. *Дошкільне виховання*. 2022. №1. с. 6–10.

- 11.Гавриш Н. Мовлення дитини. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 3. С. 3-11.
- 12.Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. А. Дидактико-методичний супровід освітнього процесу в групах раннього віку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2021.Вип. 199. С. 19-24.
- 13.Гончаренко А.М. Життєдіяльність дитини у просторі дошкільного закладу: тенденції сучасної практики та інноваційні процеси. Збірник наукових праць ЗОІППО. № 2 (28). 2017. URL:
[https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22805/1/A_Goncharenko_ZNP%20ZOIPPO%20\(28\)_IPPO.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22805/1/A_Goncharenko_ZNP%20ZOIPPO%20(28)_IPPO.pdf)
- 14.Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження. Упоряд.: О.Г.Косянчук, І.М.Новик, О.А.Венгловська, Л.В.Куземко. Харків: Видавництво «Ранок», 2032. 240 с.
- 15.Дубчак І. О. Малі фольклорні форми у формуванні моральних якостей дітей раннього віку. *Наукові записки НПУ ім. М. Драгоманова*. Сер. 5. 2022. Вип. 72. С. 37–42.
- 16.Дмитрієва В. Конкурсно-ігрова програма як форма ознайомлення батьків із фольклорними жанрами. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. №12. С. 55.
- 17.Закон України «Про дошкільну освіту» (Документ 3788-IX, чинний, поточна редакція – Прийняття від 06.06.2024)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
- 18.Забавлянки для малюків. Найбільша у світі онлайн-платформа.
URL: <https://learning.ua/blog/202309/zabavlianky-dlia-maliukiv/>
- 19.Єнгалічева І. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами малого жанрового фольклору. 2014. Вип. 50.С.87–91.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2014_50_15

- 20.Кобилецька Л. Малі фольклорні жанри як чинник розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Актуальні проблеми гуманітарних і природничих наук. – 2022. № 50. С. 48–52.
URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/50_2022/48.pdf
- 21.Коваль Т.В., Комарівська Н.О., Колеснік К.А. Український дитячий фольклор (матеріали для вивчення з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку): навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2024. 142 с.
URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e0cbc993-afc2-4e65-8e08-ca604573ef1a/content>
22. Кондратець І. Старкова А. Педагогічні умови застосування малих форм фольклору в життєдіяльності дітей раннього віку. Trends and Prospects for the Development of Science and Education: Proceedings of the 2nd International Scientific Conference (Oxford, United Kingdom, 10 July 2025). Lulu Press, Inc., 2025. С. 76-79.
- 23.Кузик Л. П. Фольклор як засіб формування комунікативної культури дитини раннього віку. Вісник ЛНУ імені І. Франка. Педагогічна серія. 2023. № 45. С. 66–70.
- 24.Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» /Л.Кононко, З.П.Плохій, А.М.Гончаренко К. : Світич, 2009. 208 с.
- 25.Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук.ред. Г. В. Беленька, О. А. Половіна, І. В. Кондратець; авт.кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертутіна, К. І. Волинець та ін. К.: ТОВ «АКМЕ ГРУП». 2021. 568 с.
- 26.Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина» /наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертутіна [та ін.]; наук. ред. Г. В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440с.

- 27.Половіна О. А. Ранній розвиток дитини: потреба соціуму чи батьківські амбіції? *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. №10. с. 23 – 31.
- 28.Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка / підр., 4-те видання, перероблене (ВЦ «Академія»). 2018. 408 с.
- 29.Рагозіна В. Дитина раннього віку: особливості розвитку. URL:
https://lib.iitta.gov.ua/709370/1/%D0%A0%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%A0%D0%92_I%D0%9F%D0%92.pdf
- 30.Савченко М. Використання фольклору як засобу логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2020. № 2.
<https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2014.197250>
- 31.Садовенко С. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору. Київ: Шкільний світ, 2008. 128 с.
- 32.Словник-довідник літературознавчих термінів. Упор. :О.В. Бобир, В.Й. Буденний, О.Б. Мамчич, Н.П. Нікітіна ; за ред. О.В. Бобири. Чернігів : ФОП Лозовий В.М., 2016. 132 с.
- 33.Татькова С. С. Актуальність використання зразків українського фольклору в патріотичному вихованні дітей дошкільного віку. Педагогічні інновації. 2024. № 1(48). С. 33–37.
- 34.Ткаченко Т. Дитячий фольклор як засіб розвитку словника дітей раннього віку. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців «Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи». 2021. URL:
<https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/10922/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0%2028.%2004.%202021.pdf>.
- 35.Український дитячий фольклор : хрестоматія / уклад. Н. Сивачук, О. Циганок. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 165 с. URL:
<https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/6613>

36. Українські лічилки та скоромовки у розвитку мовлення дітей раннього віку : методичні рекомендації. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України, 2023. 52 с.
37. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія / К. Журба, І. Бех, С. Бойко, В. Євтушок, С. Гаряча, Л. Канішевська, І. Кучинська, С. Кучинський, О. Лісовець, І. Нестайко, Л. Павлова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Сеньовська, С. Толочко, С. Федоренко, І. Шкільна, В. Ясько ; за заг. ред. К. Журба, О. Рейпольська. Київ : «Компрінт». 2024. 232 с.
30. Фольклор (хрестоматія). Навчальне видання (укладач – Марія Лаврусенко). Кропивницький: ФОП Піскова, 2020. 128 с. URL: <http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4011/1/%D0%A4%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D1%80%20%28%D1%85%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F%29.pdf>
31. Цуранова О., Піднебенна Я. Пісенний дитячий фольклор як основа гармонійного розвитку дитини. Молодий вчений. 2020. № 5(81). С. 127–131. URL: <https://doi.org/10.36074/03.04.2020.v2.35>
32. Шинкар Т., Потапенко В. У які ігри грати з дитиною в період адаптації: тренінг для батьків. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2024. № 8. С. 38-43. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/49802/>
33. Які форми фольклору переважають у виховній роботі ЗДО. Освіта України. 2024. № 18. С. 14–16.
34. Collective Singing and Folk Songs in Early Childhood Education: A Comparative Study. *International Journal of Music Education*. 2023. Vol. 41(2). P. 132–140.
35. He J., Sun L. Research on the Application of Folk Traditional Games in Outdoor Sports Activities in Kindergartens. *Journal of Early Childhood Studies*. 2022. Vol. 8(2). P. 144–151.
<https://www.clausiuspress.com/article/4369.html>

36. Integration of Folk Poetry into Early Childhood Mathematics Education. *Journal of Pedagogical Innovations*. 2021. Vol. 5(3). P. 71–77.
37. Lubis R. Implementation of Traditional Games in Developing Religious and Moral Values in Early Childhood. *Early Childhood Research Journal*. 2024. Vol. 11(1). P. 54–61.
38. Pitri E., Michaelidou A. Folk tradition, transition, and transformation for early childhood education. *Early Years Research*. 2025. Vol. 45, №. 2. P. 112–120.
<https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/educ.2025.1501558/full>
39. Pino M. C. et al. The Association between Music and Language in Children. *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14. Article 1104723.
https://www.researchgate.net/publication/370456292_The_Association_between_Music_and_Language_in_Children_A_State-of-the-Art_Review
40. Songs and singing in early childhood education: A review // *Early Childhood Education Journal*. 2021. Vol. 49(4). P. 559–568.
https://www.researchgate.net/publication/355462837_Songs_and_singing_songs_in_early_childhood_education_A_review_of_Spanish_curriculum_policy
41. The Role of Nursery Rhyme Exposure on Emotional Regulation in Early Childhood Learners. *Child Development Perspectives*. 2025. Vol. 19(1). P. 88–96.
42. Transformation of Folk Traditions in Contemporary Early Childhood Pedagogy. *Educational Sciences*. 2025. Vol. 9(4). P. 101–110.
43. Yıldız F., Özdemir B. The Effects of Nursery Rhymes on Improving Reading Fluency of Primary School Students // *International Electronic Journal of Elementary Education*. 2020. Vol. 12(5). P. 443–452.
<https://iejee.com/index.php/IEJEE/article/view/1025>

ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА

1. Потішки для дітей раннього дошкільного віку. Мороз Людмила Іванівна. Всеосвіта
URL: <https://vseosvita.ua/library/potishky-dlia-ditei-rannoho-doshkilnoho-viku-698896.html>
2. Ютуб канал Пані Калина. 10 найкращих забавлянок українською для малят 6-18 місяців. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=_JicmVLlKeo
3. Збірка забавлянок для дітей. URL:
<https://mala.storinka.org/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%BA-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9.html>
4. Сайт «Сім'я і дім» 80 способів розважити малюка. Вірші-забавлянки, потішки, лічилки, лоскоталки для найменших діток. URL:
<https://simya.com.ua/80-sposobiv-rozvezhyty-malyuka-virshi-zabavlyanky-dlya-najmenshyh-ditok/>
5. Народна творчість України
URL: <https://www.ukrlib.com.ua/narod/index.php?page=3>
6. Сайт Асоціації працівників дошкільної освіти. Автор Ірина Терещенко, Навчаємо дітей математики. Добірка літературних творів і завдань (загадки, лічилки, прислів'я, приказки, крилаті вислови), С. 80-100. URL:
<https://drive.google.com/file/d/1cCXYgshOxU1AQdNSeBG4dhJh2YdzWtRz/view>
7. Дитячий фольклор. URL:
<https://mala.storinka.org/%D0%B4%D0%B8%D1%82%D1%8F%D1%87%D0%B8%D0%B9-%D1%84%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D1%80.html>
8. Забавлянки для найменших. Віталіашев (вихователь в декреті) URL:
<https://www.tiktok.com/@vitaliashev/video/7260125940951436549>
9. Українські народні дитячі пісні. Ансамбль Промінчик. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=E12Gu1QKwZA&list=RDE12Gu1QKwZA&start_radio=1
10. Театр пісні «Джерела» Колискові пісні для дітей: 30 хвилин колискових дитячих пісень URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=Gwmo9WQWd1E>

ОСВІТНІЙ ПРОДУКТ МАГІСТЕРСЬКОГО ПРОЄКТУ

"Мовні обійми"

*Посібник із використання малих форм фольклору у взаємодії з дітьми
раннього віку.*

*Київський столичний університет імені
Бориса Грінченка
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної освіти
Магістерський проєкт здобувачки другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Старкової Аліни Валеріївни
Науковий керівник Кондратець Інна
Вікторівна
доцент кафедри дошкільної освіти
кандидат педагогічних наук*

https://docs.google.com/presentation/d/1O8CTk5BR6tSlAQxTeF08Jrl8j47bjqyx/edit?usp=drive_link&ouid=113699862802904670597&rtpof=true&sd=true

Відеокліп:

https://drive.google.com/file/d/1B5Fe2ILCkRZkTmLMfR02oBmKVzVkFYpj/view?usp=drive_link

ДОДАТКИ

Додаток А

Тлумачення мали фольклорних форм(жанрів):

- **Колискова** – жанр народної родинної лірики, специфічний зміст і форма якої функціонально зумовлені присиплянням дитини в колисці. Визначальний у колисковій пісні не змістовий, а звуковий компонент.
- **Дитяча пісенька** – словесно-музичний твір, призначений для співу, промовляння або розігрування.
- **Забавлянка** - невеликий художній твір, який промовляють із певними рухами, аби звеселити маленьку дитину, побавити її, створити бадьорий і радісний настрій (поєднання руху і слова створює відчуття комфорту для дитини).
- **Утішка** – дуже простенькі пісні-ігри, які, на відміну від колискових, залучають маленьку дитину до співучасті, викликаючи увагу до рук, ніжок, деяких речей. Їхнє призначення – заспокоїти дитину, вплинути на її психічний стан (у цьому відмінність від забавлянки, яка має піднімати настрій).
- **Примовлянка** - узвичаєна пісенька, що супроводжує обрядодію, гру, усталена фраза, вірш фольклорного походження, що промовляється під час дитиною певної дії, гри.
- **Чукикалка** – невеликий віршований твір жартівливого характеру, який промовляється дорослим, коли підкидають дитину на колінах чи нозі (від початкових слів багатьох з них – різноманітних поєднань звукосполучень «чук», «чуки»).
- **Закличка** – короткий поетичний твір, пов'язаний із вірою давніх людей у магічну дію слова, в яких звучать звертання до природних явищ, стихій, об'єктів, з метою вплинути на погоду, довкілля чи саму людину.
- **Примовка** – короткий віршований твір-звертання, переважно до об'єктів чи явищ природи. Примовки за своєю суттю споріднені із закличками, але не мають звертання з безпосередньо висловленим проханням.
- **Прозивалка (дражнилка)**) – жартівливий віршований твір, у якій в своєрідній формі самовираження відображується дитяча реакція в момент сварки чи суперечки на слова образи, жести, гримаси або вчинки. Прозивалки (дражили) будуються в основному двома шляхами – як твердження і як звертання із пропозицією виконати певну некоректну дію.

- **Голосилка** – мовленнєва гра-змагання у тривалості «тягнення» певних звуків чи звуконаслідувань.
- **Мовчанка** – мовленнєва гра-змагання в мовчанні після тривалих бурхливих ігор для заспокоєння та відпочинку.
- **Віршований діалог (балаканина)** – віршований твір для інсценування, часто жартівливого характеру.
- **Мирилка** – віршований твір, текст якого спрямований на встановлення дружніх взаємин, перемир'я.
- **Лічилка** – невеликий віршований твір, зазвичай дитячий, яким визначається роль і місце у колективній грі кожного учасника.
- **Нісенітниця** – переважно віршований твір із набором звуконаслідувальних слів, що в купі виглядає як безглузде, нерозумне і без усякого змісту говоріння, а для дітей асоціюється з таємничим заклинанням і просто кумедною абракадаброю.
- **Загадка** – короткий твір у якому предмет або явище називають не прямо, а опосередковано, через інші предмети та явища. Загадки потребують розгадування, розумової діяльності, використання життєвого досвіду, знань, здатності робити спостереження й висновки (про природу, людські стосунки, світ тощо). В основі загадки лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього.
- **Скоромовка** – вірш, який потрібно скоро мовити (тому їх називають скоромовками); жанр як фольклорного, так і літературного походження: дотепна гра спеціально скомпонованих важковимовних слів, і звуків, що створюють труднощі для швидкої й виразної вимови слів. Зазвичай має форму ритмізованої прози, іноді римованої.
- **Прислів'я** – короткий народний вислів, який образно та лаконічно передає нащадкам висновки з життєвого досвіду багатьох поколінь предків, мають повчальний зміст.
- **Приказка** – лаконічний влучний вислів, але без властивого прислів'ю повчального змісту; лише частина фрази, словосполучення.
- **Віршована казка** – віршована жартівлива забавлянка, зміст якої постійно повторюється.

Аналіз освітніх програм доводить, що малі фольклорні форми займають чинне місце у розвитку дитини раннього віку

Програма «Дитина»

Освітня програма «Дитина» радить педагогам під час ігрової взаємодії з дітьми залучати дітей до участі в українських народних іграх, спонукати до повторення за вихователем коротеньких ігрових віршиків, закличок, потішок: «Диби – диби», «Котику сіренький», «Сорока – ворона»....». Вчити дітей слухати і розуміти звернену до них мову дорослого (утішки, казки, оповідки), відгадувати з допомогою дорослого прості описові загадки, розповідати по пам'яті добре знайомі утішки під час ігор та розваг, залучати дітей до рядження, інсценування добре знайомих утішок, співати колискові. Використовувати забавлянки у взаємодії з дітьми, під час різних процесів життєдіяльності послуговуватися примовлянками, у музичній взаємодії використовувати співанки, українські народні пісні, музичні ігри, танці супроводжувати народними іграми та піснями. Під час театралізованої взаємодії звертати увагу на ті ігри, які поєднують у собі текст, дію, ритм, синхронність (пальчикові ігри, ігри з промовлянням забавлянок і примовлянок з відповідними діями). Також програма «Дитина» наводить конкретні приклади малих фольклорних форм, які можна використовувати для формування у дітей раннього віку глядацької та виконавської культури під час театралізованого образотворення.

У *методичних рекомендаціях до програми «Дитина»* акцентовано увагу на те, що дітям раннього віку потрібно подавати інформацію динамічно, яскраво, образно, і в цьому вихователів допоможуть гімнастичні вправи та етюди з використанням малих форм фольклору («виразні рухи і мова», «розвиток діяльності»). Для розвитку комунікативної компетенції в ранньому віці можна пропонувати легкі загадки (у тексті має міститись відповідь, знайомі звуконаслідувальні слова). Збагачувати словниковий запас крихіток, розширювати їх знання та сприйняття зовнішнього світу через

сенсорні відчуття, бути дитині другом, слухачем, радником і прикладом для наслідування, ось що є основою формування навичок спілкування.

У розділі «Літературне образотворення» наголошено: місією дорослого є прищеплення дітям інтересу до літератури як ефективного засобу формування емоційної й чуттєвої культури, емпатії та уяви. Реалізувати це завдання дорослий може за допомогою «народних родзинок для крихітки дитинки»: забавлянки, промовлянки, утішки (один з векторів реалізації Авторський колектив радить дорослим знати напам'ять велику кількість різних забавлянок, примовлянок, утішок, колискових, мотивувати дітей до промовляння фольклорних текстів, поєднувати їх з рухами, спонукаючи дитину повторювати, використовувати малі фольклорні форми під час адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти, це допоможе переключити увагу дитини від розлуки з батьками і встановити контакт з вихователем та однолітками. Малі жанри фольклору допоможуть дитині легше і веселіше знайомитись з правилами життя серед людей, правилами гігієни, підготують до майбутнього життя.

У музичній та театралізованій взаємодії з дітьми раннього віку доцільно використовувати малі фольклорні форми: лічилки – можна наспівувати, вони добре розвивають відчуття ритму і слуху дитини, ігри з промовлянням забавлянок, примовлянок для формування глядацької і виконавської культури, інсценізація фольклорних форм навчить дітей розвивати сюжети літературних творів.

Програма «Стежинки у Всесвіт»

Комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку «Стежинки у Всесвіт» містить розділ «Маляточко» – програма розвитку дітей пренатального та раннього віку.

Автори програми радять *немовлятам* (діти від 1 місяці до 1 року), у підрозділі «Виховання гігієнічних навичок і здорового способу життя», у процесі догляду, та під час укладання дітей до сну, для створення обстановки до сну, співати колискові. У підрозділі «Естетичний розвиток» - Ігри

розваги: радять використовувати у взаємодії з немовлятами 12 місяців народні ігри, інсценізувати потішки, примовки, пісеньки.

Для *дітей другого року життя*, у розділі «Мовленнєва діяльність, мовленнєве спілкування, мовленнєвий розвиток», дітям від 1,6 до 2 років, для розвитку розуміння мовлення автори пропонують сприяти розумінню дітьми простих за змістом оповідань, потішок, сюжетів невеликих інсценувань з іграшками, спектаклів лялькового театру, близьких за змістом до особистого досвіду дітей. Для розвитку активного мовлення необхідно залучати дитину до слухання творів малих фольклорних жанрів (потішки, пісеньки, приказки, невеликі казки) забезпечуючи розуміння доступного змісту. Для залучення вихованців до художньої літератури, необхідно привчати їх слухати та розуміти короткі, доступні за змістом народні пісеньки, потішки, казки, а також авторські твори. Супроводжувати читання показом картинок, іграшок. Надавати можливість повторювати за дорослим деякі слова віршованого твору і виконувати нескладні дії. Постійне включення художнього слова у повсякденне життя дитини.

Дітям *третього року життя*, у розділі «художньо – мовленнєва діяльність» автори пропонують – ознайомити дітей із малими поетичними жанрами українського фольклору: утішками, забавлянками, примовками, піснями, віршиками. Учити емоційно відгукуватися на їхній зміст, виховувати бажання запам'ятовувати малі поетичні твори, виконувати дії відповідно до тексту, повторювати звуконаслідувальні вирази, слова та фрази. Відтворювати з допомогою вихователя та самостійно кілька народних пісеньок, віршиків, забавлянок, супроводжуючи читання відповідними рухами, жестами, діями з іграшками. Під час театралізовано-ігрової діяльності учить дітей розігрувати тексти забавлянок, утішок, віршів, пісень, промовляти слова, поєднуючи мовні й немовні засоби виразності, з використанням наочності та без неї.

Програма «Я у Світі»

Програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у світі» в інваріативному складнику містить розділ «Ранній вік», де описані освітні лінії взаємодії з дітьми. У освітній лінії «Дитина у світі культури» в розділі «Театральне мистецтво» у змісті освіти для дитини другого року життя, під час художньо-практичної діяльності, зазначено, що малюк на прохання дорослого виконує елементарні ігрові дії відповідно до тексту віршиків, пестушок і казок. Впізнає за змістом відомі фольклорні твори та емоційно реагує на них, виразно розповідає на пам'ять одну-дві забавлянки, потішки, пісеньки.

Зміст освіти для дитини третього року життя, під час художньо-практичної діяльності передбачає, що дорослий, при ознайомленні дітей з творами мистецтва, активізує у вихованців активне слухання, сприймання малих поетичних фольклорних творів – потішок, забавлянок, віршиків. Дорослий підтримує прагнення дитини спостерігати за театральним дійством та долучатись до розігрування з дорослим текстів забавлянок, потішок, пісень, віршів із наочністю. За допомогою дорослого вчитись відтворювати відомі казки, поезію, фольклорні твори. У підрозділі «Літературне мистецтво», зміст освіти для дітей другого року життя, зазначено, що під час художньо-практичної діяльності, завдяки досліду наслідування дорослого, дитина вдається до ігрових дій, що відповідають тексту віршів, пестушок, казок. Педагогам необхідно ознайомлювати вихованців з поезіями малих фольклорних жанрів та літературними творами, виробляти вміння їх слухати разом з іншими дітьми.

РАННІЙ ВІК

ВІКОВІ МОЖЛИВОСТІ

Дорослий спрямовує активність дитини до сприйняття художніх творів, особливо малих фольклорних жанрів, та тих художніх творів, дійовими особами яких є діти й тварини. Дитина емоційно реагує на казки, вірші, оповідання; відчуває ритм поезії, рухається відповідно до нього, долучається

до промовляння поетичних текстів; уважно слухає доступні вікові художні тексти; відповідає на запитання дорослого, висловлюється з приводу сприйнятого, супроводжує процес розглядання ілюстрацій окремими словами, фразами. На прохання дорослого повторює за ним деякі слова, тексти пісень, супроводжуючи їх жестами, діями; повторює зачини, кінцівки, повтори пісеньки, звуконаслідувальні дії; відтворює з допомогою дорослого та самостійно кілька народних пісень, віршів, забавлянок, супроводжуючи їх виконання відповідними рухами, жестами, діями з іграшками.

ЗМІСТ ОСВІТИ

Ознайомлення з творами мистецтва. Дорослий зацікавлює дитину розглядати ілюстрації у книжках-іграшках, книжках з казками та віршами, спонукає відповідати на прості запитання, повторювати окремі слова, вислови з віршиків і казок. Дитина впізнає персонажів казок, літературних творів, добре їх запам'ятовує та емоційно на них реагує. Вона розуміє зміст коротких казок, оповідань. З опорою на ілюстрації переказує їх; імітує окремі дії казкових персонажів; наслідує їх мовлення.

Художньо-практична діяльність. Після прослуховування літературних творів дитина на прохання дорослого відтворює слова улюблених персонажів. Вона імітує звучання їхнього глосу, їхні дії, ставлення до інших. Завдяки досвіду наслідування дорослого, дитина вдається до ігрових дій, що відповідають тексту віршів, пестушок, казок. Зрослі інтелектуальні можливості дають змогу дитині ставити дорослому елементарні запитання щодо змісту творів чи дій персонажів, відповідати на поставлені їй.

Елементи дитячої творчості. Час від часу дитина за власним бажанням самостійно розглядає книжки-розкладинки, коментує побачене в них. Педагог спонукає дитину розповідати вірші, казки, повторювати окремі фрази, інтонації дорослого. Завдяки запам'ятовуванню та орієнтації на ритуальність дій, вона починає підказувати дорослому текст, висловлювати бажання слухати його знов і знов. Бере участь у іграх-драматизаціях за

змістом художніх творів.

ОСНОВНІ ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Розвивальні:

- розвивати емоційну чутливість до літературних творів;
- плекати цікавість до книжок для дітей;
- розвивати здатність уважно слухати художній текст і активно реагувати на його зміст;
- збагачувати й поповнювати словник, розвивати інтонаційну виразність мовлення, образне мислення, фантазію.

Навчальні:

- ознайомлювати з поезіями малих фольклорних жанрів і літературними творами, виробляти вміння слухати їх разом з іншими дітьми;
- формувати вміння не лише слухати, а й чути, розпізнавати інтонацію голосу, розглядати ілюстрації, гортати сторінки по одній;
- вправляти в умінні запам'ятовувати й на прохання дорослого виразно розповідати забавлянки, потішки, короткі вірші, уривки зі знайомих казок;
- вправляти у відтворенні нових слів під час самостійної діяльності;
- сприяти усвідомленню змісту літературних творів.

Виховні:

- виховувати любов до дитячої книжки;
- плекати вміння дотримуватися правил поведінки під час слухання літературних творів – дослухати до кінця, не перебивати дорослого.

ПОКАЗНИКИ ОСНОВ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ НА КІНЕЦЬ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ

Знання	<i>Ознайомлення з творами мистецтва.</i> Може назвати кілька відомих творів (забавлянки, потішки, вірші, казки, оповідання); розуміє їх зміст, ставить дорослому елементарні запитання; знає 2-3 вірші напам'ять.
---------------	---

	<i>Художньо-практична діяльність.</i> Знає, що перегортати сторінки слід по одній і обережно; розуміє зміст невеликих оповідок і казок про людей, тварин; знає, як поставити запитання дорослому щодо прочитаного: «що це?», «де?», «чому?», «як?» <i>Елементи самодіяльності.</i> По-своєму озвучує персонажів відомих творів
Уміння	<i>Ознайомлення з творами мистецтва.</i> Серед відомих літературних творів має улюблені; з певною періодичністю ініціює їх повторне читання / розповідання; радіє цьому – плескає в долоні, підстрибує, підспівує. <i>Художньо-практична діяльність.</i> Спільно з дорослим промовляє тексти; відчуває мелодійність віршів, ритм, адекватно реагує на них; мімікою, жестами, вигуками реагує на знайомих літературних персонажів; розглядаючи ілюстрацію, називає кілька зображень на ній, супроводжує поясненнями; окремими словами та реченнями відповідає на запитання за змістом вірша, оповідання, казки; з допомогою дорослого розігрує уривки добре відомих віршів, казок

Перелік питань опитувальника**«Малі форми фольклору: цінність чи атавізм?» для визначення рівня
(частоти) використання малих форм фольклору вихователями та
батьками у взаємодії з дітьми дошкільного віку**

Шановні батьки/вихователі! Просимо відповісти на низку запитань
тематичного опитувальника «Дитина і малі форми фольклору»

Заздалегідь вдячні за ваші відповіді!

Ви – батьки дитини _____ віку/Ви – вихователь _____ групи?

1. Чи використовуєте Ви у своєму повсякденному житті малі фольклорні
жанри (загадки, прислів'я, мирилки, скоромовки, потішки)?

- так

- ні

- час від часу.

2. Чи відтворює Ваша дитина/діти Вашої групи малі фольклорні жанри (які
використовуєте, скажімо, Ви, або вихователі закладу дошкільної освіти)?

- так

- ні

- час від часу.

3. Чи співали (співаєте) Вашій дитині колискові перед сном?

- так

- ні

- час від часу

4. Чи пам'ятаєте Ви мирилки з вашого дитинства? Чи проговорюєте їх своїм
дітям/вихованцям?

- так

- ні

Яким уже навчили своїх дітей/вихованців?

5. Яким з фольклорних форм Ваші діти/вихованці надають перевагу ?

- забавлянки
- загадки
- прислів'я
- заклички
- мирилки
- дражнилки
- інше.

6. Які фольклорні тексти Ви чули в своєму дитинстві й продовжуєте транслявати у взаємодії зі своєю дитиною/вихованцями?

7. Які із тверджень суголосні Вашій життєвій системі координат?

- Фольклор – це наша культурна вертикаль: маємо знати, досліджувати, використовувати.
- Фольклор – це атавізм, сучасним дітям – непотрібна і незрозуміла річ.
- Фольклор – це минуле, а ми маємо йти в ногу з часом.
- Фольклорні тексти – криниця образної мови та мудрості народної.
- Фольклор – завжди поза часом.
- Фольклор – це пам'ять народна і цінність, що передається від батьків до дітей.

8. На Вашу думку, в який спосіб народні перлинки фольклору доцільно передавати дітям:

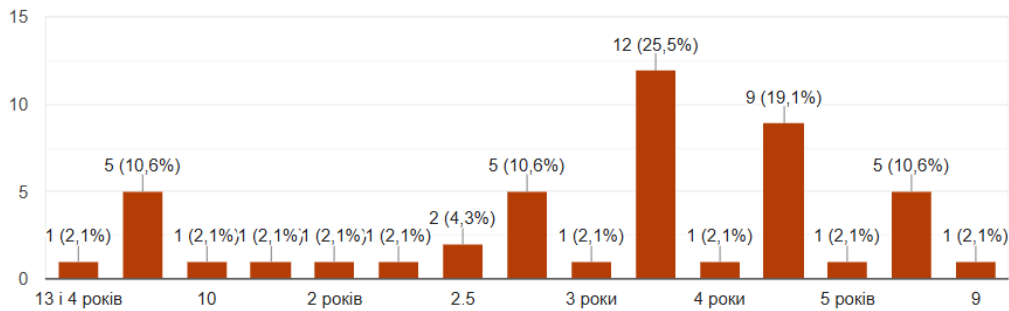
- у повсякденних побутових ситуаціях
- у заняттях та уроках педагогів
- у навчальних відео та мультфільмах
- самостійно в зрілому віці дітей
- інше.

Результати проведеного опитування «Малі форми фольклору: цінність чи атавізм?» батьків вихованців.

Ви батьки дитини ____ віку

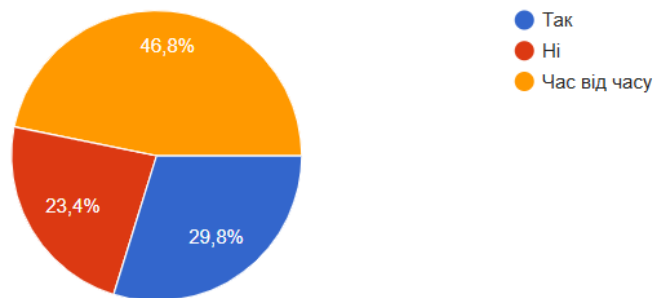
 Копіювати діаграму

47 відповідей

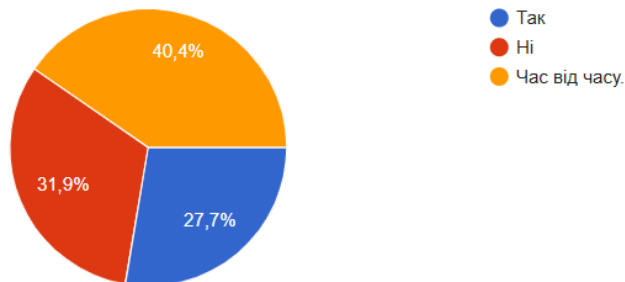
1. Чи використовуєте Ви у своєму повсякденному житті малі фольклорні жанри (загадки, прислів'я, мирилки, скоромовки, потішки)?

47 відповідей

2. Чи відтворює Ваша дитина малі фольклорні жанри(які використовуєте, скажімо, Ви, або вихователі закладу дошкільної освіти)?

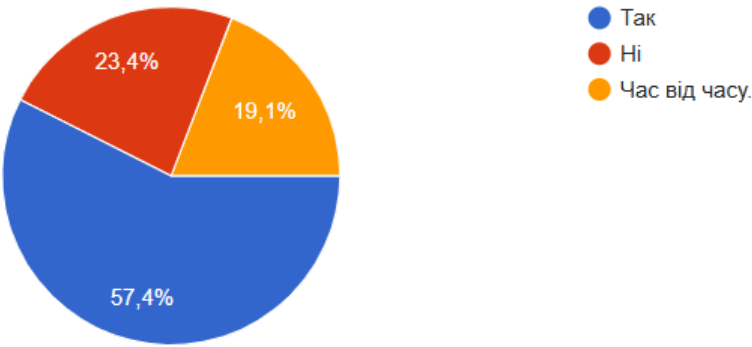
47 відповідей

3. Чи співали (співаєте) Вашій дитині колискові перед сном?

47 відповідей

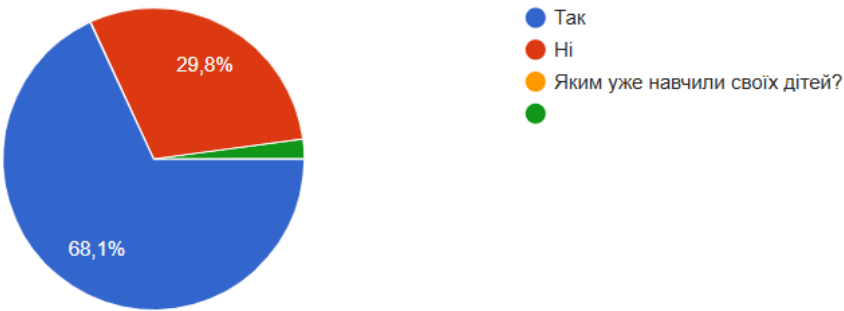

4. Чи пам'ятаєте Ви мирилки з Вашого дитинства? Чи проговорюєте їх своїм дітям?

Копіювати діаграму

47 відповідей

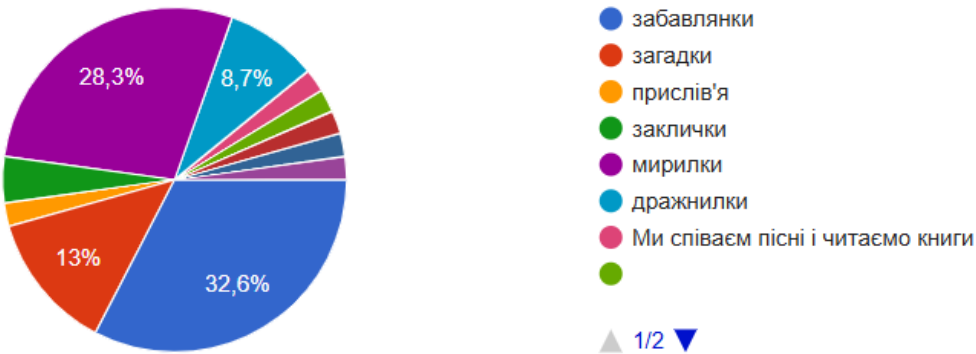

5. Яким з фольклорних форм Ваші вихованці надають перевагу?

Копіювати діаграму

46 відповідей

6. Які фольклорні тексти Ви чули в своєму дитинстві й продовжуєте транслювати у взаємодії зі своїми дітьми?

23 відповіді

Казки,колядки

Вийди вийди сонечко, іди іди дощику, котилася торба, подоляночка...

Мирись мирись

Колискові, приказки

Мирись мирись мирись і більше ...

"Вийди - вийди сонечко", "Іди іди дощику", "Десь тут була подоляночка"

Печу печу хлібчик, варила сорока кашу

Заклички

мирись, мирись , мирись і більше не сварись (дуже любить), колискові (котику сіренький)

Приказки

Кую, Кую чобіток

Загадки, розповіді, історію

У своєму дитинстві я чула й запам'ятала чимало українських фольклорних текстів. Найперше це колискові пісні ("Ой ходить сон коло вікон...", "Ой люлі, люлі, моя дитино"), які співала мама. Також бабуся розповідала народні казки – про Котигорошка, Козу-Дерезу, Івасика-Телесика. У дитячих іграх часто звучали лічилки ("Еники-беники їли вареники...") та примовки. Крім того, добре пам'ятаю народні прислів'я й приказки ("Без верби і калини нема України", "Хто працює, той і їсть

Вірші: ладусі, таратук наловив дід щук, тощо

Це колискові які співала моя мама мені ,і молитви перед сном

Колискові, заклички, загадки

Казки, приказки, загадки, лічилки, мирилки

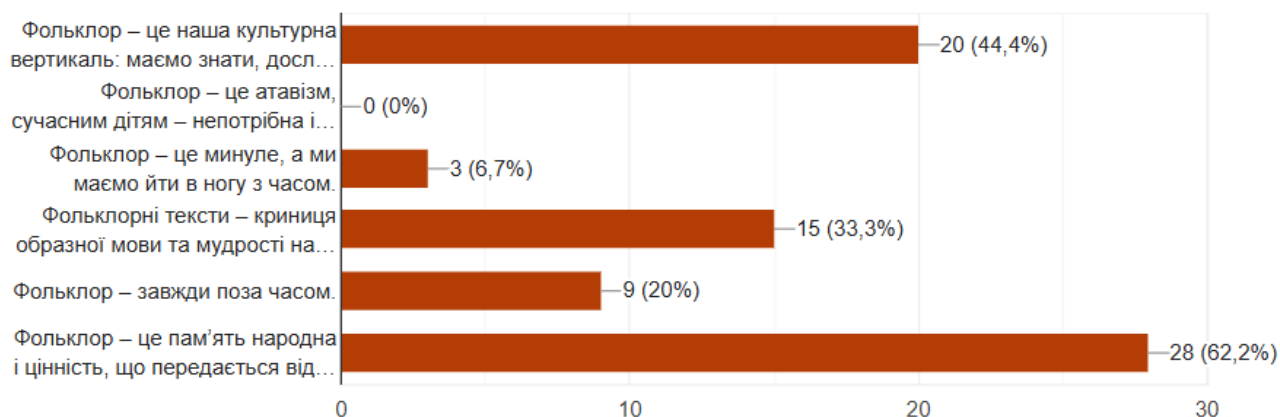
Казки

мирись мирись і більше не сварись

7. Які із тверджень суголосні Вашій життєвій системі координат?

 [Копіювати діаграму](#)

45 відповідей

8. На Вашу думку, в який спосіб народні перлинки фольклору доцільно передавати дітям:

 [Копіювати діаграму](#)

47 відповідей

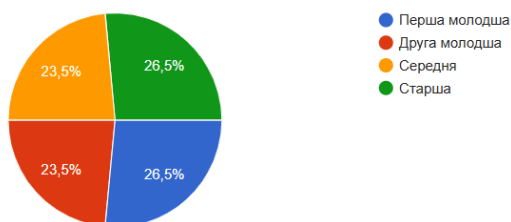

Результати проведеного опитування «Малі форми фольклору: цінність чи атавізм?» вихователів ЗДО.

Ви – вихователь _____ групи?

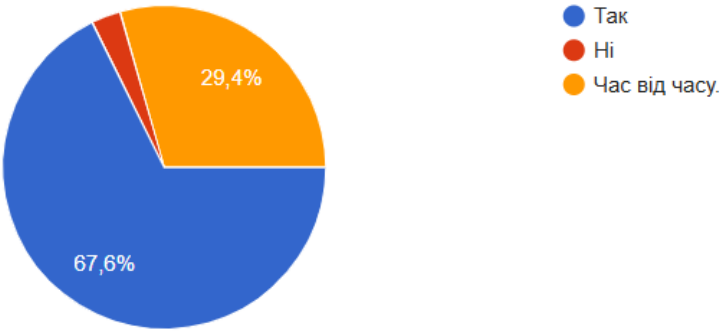
 [Копіювати діаграму](#)

34 відповіді

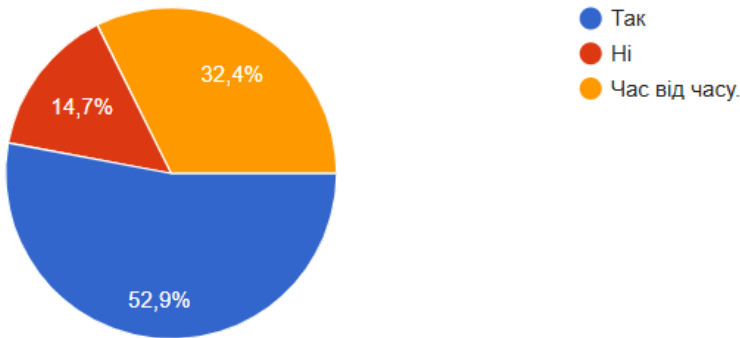
1. Чи використовуєте Ви у своєму повсякденному житті малі фольклорні жанри (загадки, прислів'я, мирилки, скоромовки, потішки)?

34 відповіді

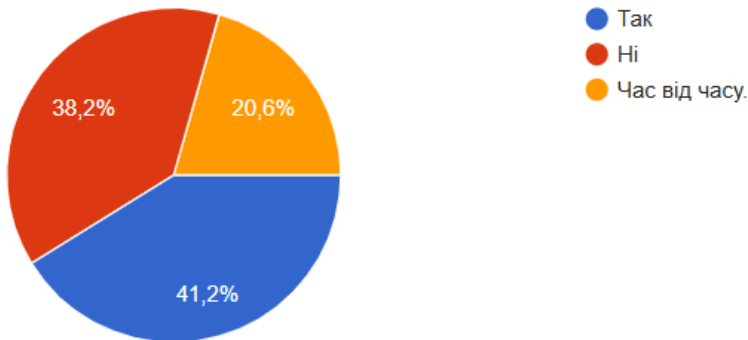
2. Чи відтворюють діти вашої групи малі фольклорні жанри, які використовуєте Ви, або інші вихователі?

34 відповіді

3. Чи співали (співаєте) дітям колискові перед сном?

34 відповіді

4. Чи пам'ятаєте Ви мирилки з Вашого дитинства? Чи проговорюєте їх своїм вихованцям?

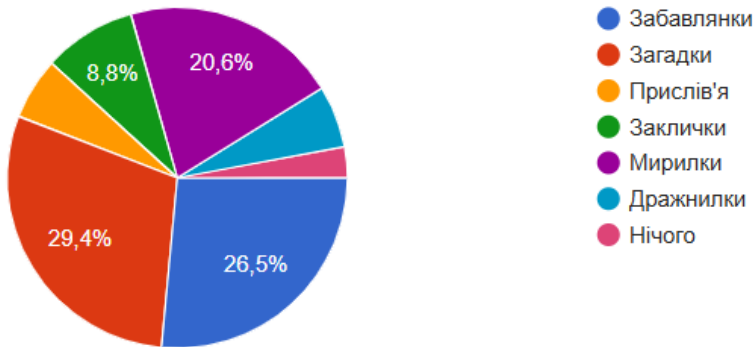
 [Копіювати діаграму](#)

34 відповіді

5. Яким з фольклорних форм Ваші вихованці надають перевагу?

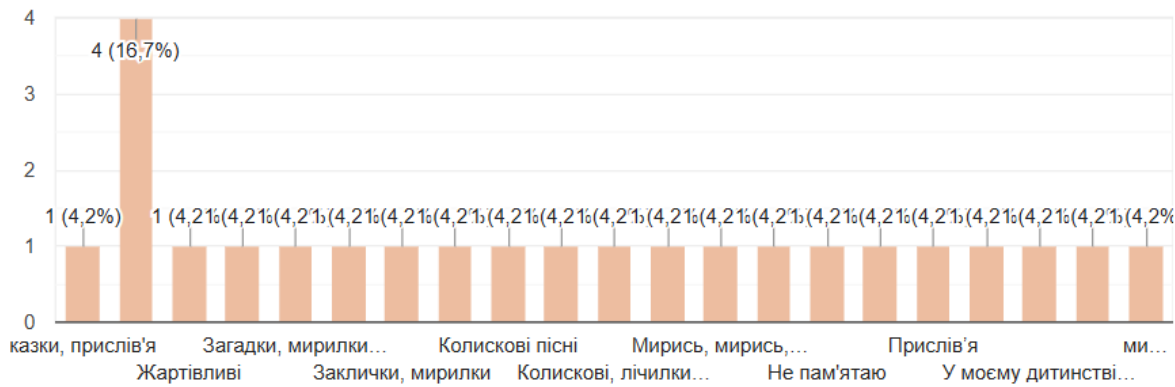
34 відповіді

6. Які фольклорні тексти Ви чули в своєму дитинстві й продовжуєте транслювати у взаємодії зі своїми вихованцями?

 [Копіювати діаграму](#)

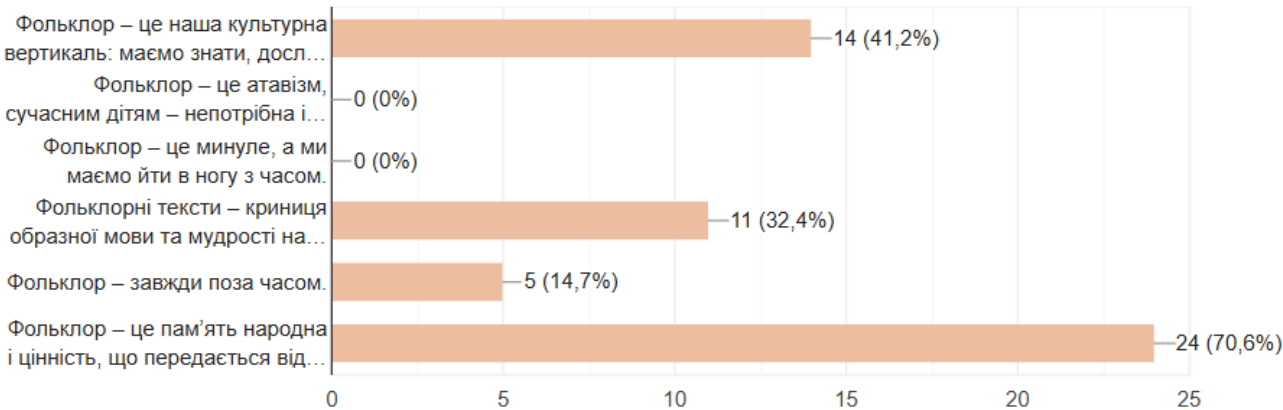
24 відповіді

7. Які із тверджень суголосні Вашій життєвій системі координат?

 [Копіювати діаграму](#)

34 відповіді

8. На Вашу думку, в який спосіб народні перлинки фольклору доцільно передавати дітям:

 [Копіювати діаграму](#)

34 відповіді

